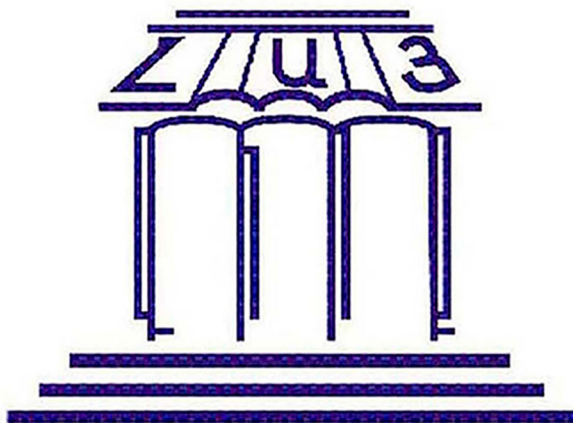

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Հ. Ս. Խ. Հ.

ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՍԱՍԻ ԿԱԴՐԵՐԻ ՍԵՆՈՐ
ՀԵՌԱԿԱ ՈՒՍՈՒՅՄԱՆ ՄԵՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ՏԵԽՆԻԿՈՒՍ

Հ Ա Յ Ո Ց Լ Ե Ջ Ո Ւ
ՅԵՎ
ԳՐԱԿԱՆ ՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ № 1

Ի ԿՈՒՐՍ

1931/32 ՈՒՍ. ՏԱՐԻ

Հ ա ս ց Ի Ը

..... Շ Ր Զ ա ն
..... Դ Ր Ի Կ
Հ Ե Կ Ի Զ

Մարկա

Эрицань, I Гнуни № 32, Заочны Педагогический
Техникум.

491.99(07)
2-53

491.99 (07)

2-53

11.06.2013

10.356/2

18 MAY 2010

2-11

14

68

ՊԵՏՐՈՍԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՔԼԱՎԻՏ 7109 (Բ)
ՊԱՏՎԵՐ 6417
ՏԻՐԱԺԸ 1000

Ա. Բացատրական ներածություն

Լուսժողովրդատի մանկավարժական հեռակա տեխնիկումի լեզվի և գրականության ուսուցման նպատակն է, վոր տեխնիկումն ավարտող մանկավարժ ուսուցիչը հմուտ լինի մաքուր գրական բարբառով արտահայտվելու (թե՛ դրավոր և թե՛ բանավոր) և ըմբռնելու մեջ (բառերի և ձևերի պաշար, գրական յերկի իմաստարանական, սոցիալ-պատմական և գրական վերլուծություն) :

Այս նշանակում է, վոր տեխնիկումն ավարտողը պիտի 1. կարողանա ստացած լեզվական ունակություններն ոգտագործել աշխատանքի պլանավորման, արձանագրման և աշխատանքի լեզվական ձեւավորման համար (կազմել զեկուցումներ, զեկուցադրեր, հաշվետվություն, նկարագրություն, հաղորդագրություն) : 2. ունենա գրական լեզվի տիրապետման ունակություն (զեղարվեստական, գիտական-գործնական և լրագրային մատերիալ) : 3. կարողանա պայքար տանել հնի մնացորդների դեմ (հակալուրյական, հակալրոնական, ինտերնացիոնալ կամպանիաներ) և մասնակցել նոր կյանքի շինարարության, վորը պահանջում է պրոլետարական դասակարգային տրամադրվածություն : Այս վերջին նպատակի իրագործման համար զբաղվող զանազան մեծ նշանակություն ունի զեղարվեստական գրականության ուսումնասիրությունը : Յետ-հեղափոխական, գրականությունը (իր լավագույն նմուշներով) պիտի տա իդեոլոգիական և եմոցիոնալ լիցք : «Սովորողներին դասակարգայնորեն սպառազինել թշնամու ուժերը վերջնականապես հաղթահարելու և հեռու պահել մանր-բուրժուական տրամադրությունների վարակումից» : (Խորհուրդների համամիութենական 16-րդ համագումարի վորոշում) :

Ինչ վերաբերվում է Նախա-հեղափոխական կլասիկ գրականության, ապա նրա տարրերին չլենիվադիվելու և այն տիրապետելու համար հարկավոր է մշակել պրոլետարական դասակարգային վերաբերմունք դեպի գրականությունը : Այդ նշանակում է հաղթահարել այն հետադիմականը, վոր կա անցյալի զեղարվեստական յերկերի մեջ և վերցնել այն, ինչ նրանք կարող են տալ :

Իսկ նրանք կարող են տալ հետևյալը .

ա) դրանց միջոցով կճանաչենք պայքարող հին դասակարգերի առաջադիմական ձգտումները, բ) նյութ՝ հասարակական-պատմական կյանքն ուսումնասիրելու, գ) ուսանողի համար շոշափելի յեն դառնում մարքսիստական գրականագիտության թեզերը զեղարվեստի՝ վորպես հասարակական կյանքի գործոն ազդակի

մասին, դ) ուսանողը ծանոթանում է գեղարվեստական նմուշներին, վորոնք այս կամ այն դասաւերջելի գրականութեան վճռական գիծն են պատկերացնում:

Վերոհիշյալ 3 նպատակներէն բացի լեզու ավանդողների համար անհրաժեշտ է նաև լեզվական ունակութիւններ լեզվագիտութենէ հիմնավորել, այսինքն՝ կարենալ բացատրել, թե ինչու բառերն այս կամ այն ձևական փոփոխութիւնն են կրում (հնչյունաբանութիւն, բառակազմութիւն, թեքում), բառերն ինչպես են կապակցուում իրար հետ (չարաշյուսութիւն) և ինչո՞ւ:

Թված չորս նպատակներն իրադրուելու համար մենք պիտի ուսումնասիրենք թե՛ բանավոր և թե՛ գրավոր լեզուն, կատարենք լեզվի յերեւոյթներէ դիտողութիւն, յեղրակացութիւններ հանենք և մեր յեղրակացութիւնները կերպով մեր լեզվի մեջ:

Մյուս կողմից պիտի ուսումնասիրենք գրական յերկեր, յենթարկենք նրանց վերլուծութեան և այդպիսով ձեռք բերենք գրական յերկն բմբռնելու ունակութիւն:

Լեզվական աշխատանքի հիմնական տեսակներն են. 1. բանավոր խոսք (արտահայտել, պատմել). 2. գրավոր աշխատանքներ. 3. գրական յերկի վերլուծում. 4. վարժութիւններ, վորոնք արթնացնում և ամրացնում են խոսքի զգացումը և գիտակցումը:

Բ. Աշխատանքի կազմակերպումը

Հեռակայողը պիտի ունենա մեկ հատ «Առաջադրութիւնների մշակման տետր», վորի մեջ պիտի գրավոր ձևակերպի առաջադրութեան բոլոր հարցերի պատասխանները և հանձնարարութիւնները: Նախքան առաջադրութեան գրաւոր մշակման անցնելը, անհրաժեշտ է ամբողջ առաջադրութեան ուղղորդմամբ կարգալ, բանավոր պատասխանել գրված բոլոր հարցերին, պարզել մութ կետերը և ապա միայն սկսել գրել: Պատասխանները պիտի ձևակերպել թե՛ արտաքին և թե՛ ներքին բովանդակութեան տեսակետից պարզ ու հասկանալի, վոչ չափ հակիրճ, հիմնավորված:

Ընթերցանութեան ժամանակ ձեռքի տակ պիտի ունենաք թուղթ և մատիտ կարևոր կետերը դուրս գրելու կամ ձեր դիտողութիւնները գրվածքի այս կամ այն հատվածի վերաբերյալ նշանակելու համար:

Տետրի առաջին յերեսում պիտի գրել առաջադրութեան մշակման ընթացքը: Այստեղ պետք է գրվի, թե վորքան ժամանակի համար ե տրված յեղի առաջադրութիւնը, հեռակայողը քանի ժամ է հատկացրել մշակման գործին, վոր կետերն են դժվարութիւն հարուցել, վոր կետերն են հետաքրքրական կամ ձանձրալի յեղի, ինչ տիպի հարցեր կամ հանձնարարութիւններ ե ցանկանում հետագա առաջադրութիւնների մեջ և այլն:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ № 1

Այս առաջադրութեան նպատակն է ուսումնասիրել պոլեւտա-րական բանաստեղծ՝ Նայիրի Զարյանի «Թուշանի քարափը» պոեմը, վորը նվիրված է կոլտնտաւրութեան առաջին խոշոր վերելքի շրջանին մեղ մոտ՝ Հայաստանում: Այստեղ կտեսնեք դասակարգային պայքարի սրումն գյուղատնտեսութեան կոլեկտիււացման վերելքի շրջանում, հին և նոր կյանքի հակադրումն, դասակարգային հարաբերութիւնները գյուղում, կերպարանափոխվող գյուղի պատկերը: Հեղինակը դուրս ե բերել հասարակական տարբեր շերտերի ներկայացուցիչների, տվել է նրանց պայքարի, գործողութեան մեջ:

Վորեք գրական յերկ ուսումնասիրելու համար հարկավոր է նախ քաջ ծանոթ լինել նրա բովանդակութեանը. այդ՝ առաջին և ամենամանհրաժեշտ պայմանն է:

Ուղղորդութեամբ կարդացեք առաջադրութեան վերջում բերված պոեմի հատվածները, ապա գրեք յուրաքանչյուրի խիստ համառոտ բովանդակութիւնը: Այդ աշխատանքը կատարելուց հետո կարող եք անցնել ներքոհիշյալ խնդիրների ուսումնասիրութեան.

1. Մաս. — Պոեմի սոցիալ-պատմական բովանդակութիւնը

1. Պատմական ի՞նչ ժամանակաշրջան ե արտահայտված այս պոեմում: Նկարագրեք դասակարգային պայքարը գյուղում: Կուլակային ի՞նչ պրոփակացիա յե տարածվում գյուղում կոլեկտիււացման վերելքի շրջանում և ինչո՞ւ ե բացատրվում այդ յերեւոյթը: Պայքարի ուրիշ ինչ ձևերի յե դիմում կուլակութիւնը այդ շրջանում: Կուսքի յետքերը պայքարը: Նկարագրեք կուլակաթափումը: Տվե՛ք 7-րդ գլխում դուրս բերված ժողովի պատկերը. ի՞նչ ուժեր են այստեղ իրար հակադրվում. տվե՛ք հակադրվող ուժերի նկարագրերը:

2. Տվե՛ք կերպարանափոխվող գյուղի պատկերը: Ուղղորդութիւն դարձրեք հատկապես այն հատվածի վրա, վորտեղ նկարագրված ե աշխատանքը մարմարի հանքերում: Գծեցեք նոր հովիտի դիմանկարը՝ հակադրելով նրան հին հովիտին:

3. Սերմադրման կամպանիան, վորպես կոլեկտիււացման մի մոմենտ, ինչպե՞ս ե անդրադառնում գյուղացիների հոգեբանութեան վրա. սերմադրիչ մեքենայի շուրջը հավաքված գյուղացիների խոսակցութիւնից ի՞նչ յեղրակացութիւններ կարող եք հանել:

4. Տվե՛ք Սեանի տան նկարագիրը. այդ հետաքրքրական ե այն տեսակետից, վոր այստեղ տեսնում ենք հին և նոր կենցաղը կողք-կողքի. հնի մնացորդները դեռ կան, յերբ հաղթական ներս ե մտնում նորը. «Մի կարասի ուշքը գնաց»: «Են պրիմուսը ուրախ խնդաց»:

II Մաս.—Պոեմի գրական բովանդակությունը

1. Ձորացրված կարմիր—բանական Սլեքսանը ինչպե՞ս է անդրադառնում գյուղի կուլեկտիվացման հարցին, ինչպե՞ս է կռվում հին սովորությունների դեմ: առաջին դիվիզիոնը բերե՞ք միջանի նմուշ, վորոնք ընտրվեցին Սլեքսանին, վորպես գյուղի առաջադեմ տարրի:

2. Տվե՛ք Սլեքսանի՝ վորպես նոր կյանքի համար ակտիվ պայքարողի՝ պատկերը: Թվե՛ք այն բոլոր մոմենտները, վորտեղ նա հայտնաբերում է իրեն վորոպես այդպիսին:

3. Սլեքսանի դասակարգային դիրքավորումն ինչպե՞ս է անդրադառնում նրա ընտանեկան և անձնական կյանքի վրա: Ի՞նչ տարակուսանք է ապրում Սլեքսանը, ի՞նչ վճռական նշանակություն ունեցավ նրա համար խոսակցությունը Գարսեվանի հետ:

4. Գծեցե՛ք Հովսեփ Զեռու հոգեբանությունը, վորպես միջակ գյուղացու հոգեբանություն՝ կոլտնտչարժեքի սկզբնական շրջանում: մատնանշե՛ք նրա մեջ սեփականատեր գյուղացու դերը: Յե՞րբ և ի՞նչպես է բեկում կատարվում նրա մեջ:

5. Գծեցե՛ք կոլտնտեսությունից նախագահ՝ Գարսեվանի (Սեանի) դեմքը: Ո՞ր կարելի չէ հակադրել նրան: Սերմայտման կամ պանիայի ժամանակ Սեանը ինչպե՞ս է հայտնաբերում իրեն: Նա ինչպե՞ս է աղբում գյուղացիների վրա (բերե՛ք որինակներ):

6. Նկարագրե՛ք գյուղխորհրդի նախագահ՝ Սողոյի տիպը:

7. Ձաթնանց Սանթրոսը, վորպես կուլակության ցայտուն ներկայացուցիչ:

8. Նկարագրեցե՛ք հին կենցաղի զոհ՝ Արուսի բռնկումն և ընդվզումը հին դեմ:

Սկզբում ինչպի՞սի միջավայրի ազդեցություն տակ էր գրտնվում Արուսը: Վորքա՞ն հաջող է նկարագրել հեղինակը բեկումն Արուսի մեջ:

9. Տվե՛ք ուսուցչուհու դիմանկարը:

10. Ուշադրությամբ կարդացե՛ք այն հատվածը, վորտեղ նկարագրված է վարը կոլտնտեսության դաշտում: Ինչի՞ց ծագեց վեճը Հովսեփի և Գալոյի միջև: Ի՞նչ յեզրակացություն կարող եք հանել այդ վեճից:

11. Գրե՛ք և արտագրե՛ք այն կտորը, վորտեղ հեղինակն աշխատում է ցույց տալ, թե ինչպես դասակարգային պայքարի շրջանում, արտագրական նոր հարաբերությունների ստեղծման հետ ստեղծվում է նոր հոգեբանություն:

12. Ինչո՞ւ չէ հեղինակը հաղթական անվանում կուլակի ձեռքից ընկած Սլեքսանի արյունը:

Նոր կյանքի վրա մի մի աղյուս դնող՝ յերկու ի՞նչ դեպք պատահեց Սլեքսանի մահից հետո:

III Մաս.—Նկարագրեցե՛ք կոլտնտչարժեք. ընթացքը ձեր շրջանում, գյուղում. գրեցե՛ք ձեր դիտողություններն այդ շրջանից. բերե՛ք դասակարգային պայքարի փաստեր:

Վորքա՞ն հարադատ է դրված այս պոեմում այդ ամբողջ շարժ-

ման նկարագրերը, այս կամ այն պատկերը: Գրեցե՛ք թե վո՞ր պատկերն է հատկապես ձեզ դուր գալիս և ինչո՞ւ: Կոլտնտչարժեքի մասն վո՞ր կողմերն են տրված լրիվ, ցայտուն և ընդհանրապես՝ վոր կողմը թերի, չլուսաբանված:

Ծանոթություն:—Յեթե I և II մասերում գետեղված հարցերին պատասխանելիս կդանեք տվյալ խնդրին վերաբերվող խիստ բնորոշ հատված, մատնանշե՛ք և արտագրե՛ք այդ հատվածը ձեր տետրում՝ հարցին պատասխանելուց անմիջապես հետո:

IV Մաս.—Գրական-տեսական.—Կարդացե՛ք հետևյալ արտահայտությունը. «Մտերիմ աչքերի նման հեռվից կայծկլտում ու սիրտ են տալիս ելեկտրական լույսերը նրան»:

Այստեղ բանաստեղծը հեռվից յերեմացող ելեկտրական լույսերը համեմատում է մտերիմ աչքերի հետ: Արտահայտվելու աղյուսի յեղանակը (պրիոմը), յերբ հեղինակը մի վորեւե առարկա կամ յերևույթ համեմատում է մի ուրիշ առարկայի կամ յերևույթի հետ, կոչվում է համեմատություն կամ պատկեր:

Այստեղ բերված հատվածներից արտագրե՛ք մի քանի աղյուսի պատկեր:

V Մաս.—Լեզվական-ֆեբականական.—Հեղինակն ինչո՞ւ չէ իր գրվածքը «Ռուսանի բարալը» անվանել. վորքա՞ն հարմար եք համարում այդ վերնագիրը. ուրիշ ի՞նչ վերնագիր կարելի չէր դնել: Գրվածքն իրենից ներկայացնում է մի ամբողջություն և գրվածքի վերնագիրն այդ ամբողջության անունն է: Բաժանեցե՛ք այդ ամբողջությունը հնարավոր մասերի և յուրաքանչյուր մասին դրե՛ք հարմար վերնագիր. ապա վերցրե՛ք այդ մասերից մի վորեւե հատված և դտե՛ք, թե այնտեղ քանի իրար հետ կապակցված, բայց ամեն մեկն ամբողջական միտք կա: Որինակ՝ «Դինամիտն անտառում առափնյայի վորոտաց»: Խնձորենին ցնդվեց: Տանձիները դողացին: Տանձենու տակ թափառող արջը փախավ չորեք թաթ: «Ել ահ չկա»—մուտաց փայտ հավաքող գյուղացին»:

Քանի՞ մասի կբաժանեք այս հատվածը. ինչո՞ւ անպայման վեց և վոչ ավել կամ պակաս:

Այն՝ բառերով արտահայտած միտքը, վորն այլևս չի կարելի բաժանել այնպիսի մասերի, վորոնք միտք արտահայտեն, կոչվում է խոսք:

Ինչպես է փոխվում ձայնը յուրաքանչյուր խոսքի վերջում: Բացի ձայնի իջնելուց, ել ի՞նչ է տեղի ունենում: Կանգ առնելու և ձայնի իջնման տեղում ի՞նչ նշան ենք դնում: Գրեցե՛ք, թե բացի վերջակետից հետո՝ ել յերբ ենք գրում մեծատառով:

Գրեցե՛ք մեկ դիմում հեռակա տեխնիկումի վարչության, վորի բովանդակությունն առանց հասցեյադրության բաղկացած լինի չորս խոսքից:

«ՌՈՒՇԱՆԻ ՔԱՐԱՓԸ»

ԵՊՈՊԵՅԱ

ԳԼՈՒԽ I

ԱԼԵԿՍԱՆԸ ՎԵՐԱԳԱՌՆՈՒՄ Ե ԿԱՐՄԻՐ
ԲԱՆԱԿԻՑ

Նա տուն եր դալիս Կարմիր բանակից:
Են բատրակ տղեն—անունն՝ Ալեքսան:
Գրքերով լեցուն մի պարկ շալակին
Ու դռնին կարմիր, աստղաձև նշան:
Մի անծայրածիր աշնան յերեկո
Փովել եր անափ դաշտերի վրա:
Յեվ Ալեքսանի սիրտը թե առած
Ուզում եր թռչել մաշինի հեքով
Ու տուն սլանալ իրենից առաջ:
Նա քանի գնում, մոտենում եր տան,
Անցնում եր ծանոթ արտերի մոտով,
Լցվում եր Էնքան անհուն կարոտով,
Սիրտն անհամբեր դարկում եր Էնքան:
Կարմիր բանակից նա դալիս եր տուն,
Խորունկ մաքերով վառված էն տղեն:
Սրտում յերկու բոց, յերկու վառ յերդում,
Շուրջը—յերեկո, մշուշ փոսկեղեն:
Առաջին յերդումն նա անցյալ տարի
Տվեց Լաչինի չինար աղջկան:
Թուշանի կապույտ քարափի քարին,
Յերբ հանդում հովիվ ու չթվոր չկար:
— Արուս, անիրավ, չգնաս մարդու,
Յես կգամ, հենց վոր տարին լրանա...
Ու ջերմ խոստումի կրակը սրտում՝
Սիրահար տղին վերցրին բանակ:
Նա յերկրորդ անգամ յերգվեց յեղեկ:
Բանակում հանդես ու միտինդ ձրին:
— Յես խոսք եմ տալիս կյանքս նվիրել
Ընկեր Էնինի մեծ դադափարին:
Յեվ նրա քարե վեհ արձանի դիմ,
Նրանք յերգվեցին կովել, աշխատել
Լենինյան կարմիր դրոշի ներքո,
Կուլեկտիվ սրտով, կուլեկտիվ ձեռքով...

— Բարե, այս, բարե, ա հեր,
Վերջացրի, յեկա տուն:
Վոնց եք իրար շահել պահել,
Վոնց եք ապրում, աշխատում:
— Վա՛յ, — վեր թռան հեր ու նանի՝
Մեկ մեկի փեշ ձիդ տալով:
Մեջտեղ առան Ալեքսանին
Համբուրելով ու լալով:
Մայրը հետո թաղիք փռեց
Հողե խոնավ թոնրատան
Ու կեղտակուր բարձր դրեց
Աղից հյուսիս մեջքի տակ:
— Այ մարդ, ձեն տուր, դա խնամին,
Յես ձվաձեղ, չայ չինեմ:
Կտուր յերավ Հովաս ամին.
— Դուրս յեկ, Լաչին, Լաչին—Է՛յ...
Աղբ, հարևան, ընկեր, ծանոթ
Իրար աշխույժ ձեն տվին:
Հավաքվեցին.—բարի դալուստ
Զորացրված մեր տղին:
Հավաքվեցին հեղհեղեղ,
Ով կար մոտիկ, սիրելի,
Բայց յեկվորի աչքերը թեժ
Դուրս մեխված են ելի:
Ախ, մեկը կա, նա չի դալիս,
Սխ, անիծված հին աղաթ:
Նա ել դուրս կարոտալի
Քաց ե լինում հիմա տան:
— Բաղդդ բերեց, Հովաս քեռի,
— Թելում քիքիր, աչքդ լիս.
Տղեդ յեկավ դիրք ձեռին,
Արտդ դրչով կցելի:
— Եսպես խոսել, բան հասկանալ,
Եսքան կարգալ, սովորե՛լ...
Զուր չեն ասել Կարմիր Բանակ
Խորհրդային նոր որենք:
Հարցեր տվին հեռվից հեռու,
Պատասխանեց նա ձեռաց.
— Ի՞նչ կա արդյոք քաղաքներում,
Պաղատելթյո՛ւն, պատերա՛ղմ...
— Վախենում են մեր Բանակից,
Չեն կորա դալ մեկ վրա,—
Շողաց աչքում հաղթանակի
Հերոսական մի կրակ:
— Իսկ դու, հայրիկ, մինչե հիմա
Չես ել մտել կուլեկտիվ:

Յես գրել եմ քսան նամակ,
 Յես գրել եմ, թե՛ մտիր:
 Եսպես ե ճարն, ես ե ճամբան
 Դուրս դարու նեղ վիճակից:
 Եսպես ե մեր իշխանության
 Դիժն ու կամքը գիտակից:
 Ի՞նչ ես ասում, Լաչին ամի,
 Ի՞նչ եք ասում հեր ու մեր:
 Կուլեկտիվ ե խալխը հիմի,
 Վախտը մերն ե, հերթը մեր:
 Ձեռքը տարան ծոճրակներին
 Տիրեց խորին լուսթյուն,
 Մեջքը քորեց Հովաս քեռին
 Ու յետ դարձավ իր վորդուն.
 — Հաստատ կենա իշխանությունն,
 Լավ էս ասում, վորդի ջան.
 Մեղ համար ե դիմ աշխատում,
 Հո չե՞նք լինի դավաճան:
 Վարկ ել ավավ անցյալ տարի,
 Յես ել առի մի աչառ.
 Դո՛ւ ել յեկար, դալդ բարի,
 Դու ել, կարաս, մի հատ ա՛ռ:
 Եզուց երր դարնան վարին
 Չու՞թ կլծեմ սեփական:
 Դու ուրիշ մարդ, կարաս, ճարի,
 Յես— չքավոր, յես հա կամ:
 Մանկությունից հոտաղ, մշակ,
 Տկյոր, անտուն ու անտեր.
 Իշխանության արևը շատ,
 Ինձ դարձրեց յեզան տեր:
 Վո՛նց եմ շահել, վո՛նց եմ պահել
 Բորփա ջահել եղ զանեն.
 Իսկ դու ետոր վեր ես կալել,
 Թե կուլեկտիվ կտանեմ:
 Թույլ տուր, վորդի պարզաբանեմ.
 Համաճայն չեմ եղ բանին.
 Յես չլծած յեզս տանեմ,
 Խալխը քչի սպանի՞...
 Թույլ տուր, ախր, ինքս լծեմ,
 Մուրազս առնեմ մի տարի,
 Հետո ինքս ել չեմ լինի դեմ,
 Առ տար ու տուր ոտարին:
 Վերջացրեց Հովաս քեռին՝
 Մեջքը կրկին քորելով,
 Հետո նայեց ներկաներին
 Տարակուսած ու մոլոր:

— Ի՞նչ եք ասում հարեաններ,
 Ի՞նչ ես ասում, ա Լաչին...
 Լաչինը լուռ գլուխն առել,
 Կախ ե արել առաջին:
 Խոսքը կալավ Թելում Բաշին,
 Բիթը սրբեց զողոնցով:
 Ու աչքերում շողշողացին
 Յերկու կաթիլ յերկու ծով:
 — Այլքսանիս աղիղ խաթեր
 Դեմ մի դնա, այ Հովաս.
 Խալխի դրան շատ ես դատել
 Ու մնացել հա սոված:
 Կդամ վորդի, խի՞ չեմ դալի.
 Ինչս պիտի կորցնեմ.
 Հարստությո՛ւն, վոչխա՞ր, խալի՞,
 Բարիքով լի նոր տնե՞ր...
 Խի՞ չեմ ուզում մարդավարի
 Ասրեմ, մաքրեմ ու հաղնեմ,
 Քաղաք դնամ ամեն տարի,
 Չուզողները տրաքվին:
 Յես ել մեր եմ, վորդու տեր եմ
 Մուրազ ունեմ իմ սրտում:
 Ասի թառան հարսս բերեմ,
 Տղիս անեմ տեղ ու տուն:
 Հարսս բերեմ հարսանիքով,
 Փառք ու պատիվ տեղ լինի:
 Ծաղով, ծախսով, թաղարիքով,
 Եաղ տամ արաղ ու գինի...
 Համ ասում ե, համ շողոքորթ
 Աչքով անում Լաչինին.
 Լաչինը լուռ միտք ե անում,
 Ձի իմանում ինչ անի:
 — Ձե, այա ջան, եղ կներես,—
 Արավ վորդին կարմրած,
 Շողշողացին աչք ու յերես,
 Սերը սրտում թրթռաց.
 — Մուտ ե, նանի, խելքից հանի,
 Հին սովորույթ, հին կենցաղ.
 Ինչի՞ս ե պետք մե՞ծ հարսանիք,
 Արաղ, գինի, ծախս ու ծաղ:
 Սեր ունենամ լի ծիծաղով.
 Սերն ե արաղ ու գինի.
 Սերը չեղավ, ծախսով ծաղով
 Ուրախություն չի լինի:
 Քե՞ք չեմ անի՞ ջերս դատարի,
 Վեր չեմ անի յեղ ու կով:

Յարիս կառնեմ, կոլխող կերթամ
 Կարմիր, կարմիր պսակով:
 Կոլեկտիվում կապրենք սիրով
 Ու կաշխատենք միասին:
 Սուտ է, այա, կուլակի խոսք,
 Ծաղով պսակ մի ասի:
 Մարդ ու կնիկ տարակուսած
 Մտիկ արին խնամուն,
 Խնամացուն ծանր հաղաց
 Ու ասով.— Չեմ իմանում:
 Հավանել եմ Ալեքսանին,
 Խելոք, հալալ կաթնակեր...
 Կապանենք մի յերկու ամիս,
 Մինչև մի քիչ մտածեմ:
 Ու վեր կացավ ծմրաբալով,
 Լայն ու յերկար հորանջեց,
 Սովերն անցավ պսակի վրայով
 Հսկայական ամպի պես:
 Ու վեր կացան ընկերները,
 Ալեքսանին սիրտ տալով:
 —Նրանք— իրենց, մենք ել՝ մերը,
 Տեսնենք ո՞վ է հաղթելու:

ԳԼՈՒԽ II

ԳՅՈՒՂԵՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԴԱՆ ՍՈՂՈՆ

Նորից աշուն: Անձրև: Քամի:
 Չանդուն իր ճառն է ասում:
 — Ժողով է, հե՛յ, Լաչին ամի՛,
 Չայն է տալիս կատարածուն:
 Ու աներում, ժողովներում,
 Փողոցներում, պատերի տակ
 Գյուղի կյանքն է հուզվում, յետում
 Ու չուտ գալիս հիմնահատակ:

Բողոքում է ընկեր Սողուն—
 Նախագահը գյուղխորհրդի:
 — Եսպիսի տեմպ, եսքան ժողով,
 Հրահանգներ եսքան խրթին...
 Հուզ են տալիս վերից, վարից,
 Իշխանութուն ու ժողովուրդ,
 Արի, Սողո, կառավարի,
 Ուղիղ գիծ տար ես ժողովում:
 Վոչ քուն ունեն ես վոչ հանգիստ,
 Վոչ ել կարգին աշխատավարձ:

Չեո ես քաշել տանից, կյանքից,
 Աշխատում ես մերկ ու սոված:
 Գոնե տեսնեն, գնահատեն
 Ու խոնարհվեն ըստ արջին:
 Ու մի սե ամալ դեմքը պատեց:

ԳԼՈՒԽ III

Ճանապարհին հիշում է Արուսին, վորին հայրը
 խոտացած է լինում տալ Սողոյին: Այժմ Սողոն ի-
 մանալով, վոր Արուսը խոսք է տվել Ալեքսանին, վրո-
 չում է վրեժ առնել նրանց ընտանիքից: ԿուսըՋիժի
 նիստում առաջարկում է Լաչինին հայտարարել կու-
 լակի և ձայնադրվել: Կոլխողի նախագահ Գարսեվան
 այդ առաջարկին դեմ է արտահայտվում, բայց անց-
 նում է Սողոյի առաջարկը: Լաչինը հուզվում է, համո-
 ղում է, Հովսար պաշտպանում է նրան, բայց վոչինչ
 դուրս չի դալիս: Լաչինը հուզված, դադաղած դուրս
 է գալիս Ժողովից և գնում է գյուղում հայտնի կուլակ՝
 Չաթնանց Սանթրոսի հոգան:

Ու Լաչինն աշնան պղտոր ամպի պես
 Ներս մտավ Չաթնանց Սանթրոսի հոգան:
 — Այ հաղար բարո՞վ... արի՛, արի՛ դեռ,
 Հենց նստիր, վոնց վոր կնստես ըստան...
 Ես վո՞նց պատահեց, սանահեր Լաչին...
 Բաս «միջակ» եյիր, նրանց «հարապատ»,
 Հարյուր փութ ցորեն... Դե հորդ բացիր,
 Չայնագուրկ Լաչին... հա՛, հա՛, հա՛...—հաղաց:
 Իսկ «հընկեր» փեսադ ինչո՞ւ տաղ արավ,
 Քեզ չե՞ր ճանաչում, թե՞ լեզու չուներ:
 Թողնես ճառ ասի յերկար ու բարակ:
 «Կոմխող, հա կոմխող, աներ, հեր ու մեր...»:
 Ել ի՞նչ դարդ ունես, սանահեր Լաչին,
 «Հընկեր» փեսադ քեզ կոմխող կտանի:
 Ու եդ յերջանիկ կոմխողի միջին
 Կապրեք վոնց մի տուն ու մի ընտանիք...
 Հարյուր մեծորանոց յորդանի տակին...
 Հա՛, հա՛, հա՛... հի՛—հի՛... խոտակ թամաշա...
 Կպարկեցնեն աղամարդ ու կին...
 Եհ, նամուսն ել հո չհալած—մաշավ...
 Ես գիշեր դու իմ կնկա մոտ քնես,
 Վաղ՝ յես ըս կնկա, մյուս ռը՝ ուրիշին:
 Մի գիշերում տաս անգամ փոխս կընկնես,
 Բաս...գիշեր, կոմխող... արի ու հիշի...
 Ել ի՞նչ իմ, ի՞նչ քոն—սեփականություն,
 Ինչքան վոր կարաս, գոռ տու վաստակի,
 Յերեսաներին կփողվեն մի տուն—

«Մանկական մասը»... և կամ ուղղակի
կուղարկեն Մոսկով ու... Ամերիկա,
Վոր Ամերիկան սրանց ճանաչի,
Համ եւ հին պարտքեր ունեն, պոփ տան...
Հա՛-հա՛-հա՛... ասա, խոսիր ե՞ր, Լաչին:
Լաչինն ամպամած գիշերվա նման
կծկվել է լուս թուխարիկի մոտ.
Շարունակում է Սանթրոսը համառ.
Հյուսել նրա չուրջ իր ցանցը թունոտ:
— Յե՞րբ կպսակեք, ասանհեր Լաչին...
Ստում են փեսադ պսակ չի ուղում:
Վորոշել է դա, աղջկադ կանչի,
Ու ձեռից բռնած քաշ տա տանի տուն:
Այլ լավ հարոսանի՞ք... խկական պատիվ...
Դատվալոր փեսա, պատվալոր աներ...
Ո՞վ էր եղ գրել քորվիդ ճակատին,
Եղպրի որենք ո՞վ է սահմանել:
— Ո՞՞ք, Սանթրոս աղա, սիրտս մի դադի,—
Բուլտաց Լաչինն անհույս տրամուլթամբ:
Ու լսեց: Հետո գոռաց կատաղի.
— Յես աղջիկ չունեմ, վոր չներին տամ:
Բայց աթարածուխ բուխարիկի մոտ,
Են հին «հայրենի ոջախի առաջ»
Նախկին որերի մանուկ հուզումով
Հիմա չեն պատմում յերկար ու բարակ
Հոսքիտ չարքերի և արնածարավ
Վիշապի մասին յերեքգլխանի:
Այդ բոլորն ավրեց, սարերից տարավ
Մի աշխարհացունց յերկաթե քամի:
Եւ չարք ու հեքյաթ չկա սարերում
Ու վոչ եւ խախար մասերում կովի.
Յեւ հիմա աշտեղ եւ չի վախենում,
Զի խելագարվում և վոչ մի հովիվ:
Զե՞ վոր մտերիմ աչքերի նման
Հեռվից կա՞ծկրում ու սիրտ են տալիս
Ելեկտրական լույսերը նրան
Յեւ Բանաբեռից և Յերեանից:
Զե՞ վոր նա գիտե խանդավառ սրտով,
Թերթում, կապելով, կարդացել է նա,
Վոր եղ լույս-աչքերն անվրեպ հերթով
Նրա անտառին եւ կմոտենան:
Կենեն Փչչալով Բանաբեռեռից,
Հետո Մուրակից, հաղթական անդարձ,
Կենեն և խավար գիշերվա կեսին

Հեղեղի նման կմանեն անտառ:
Կվառվեն անհաս են ժայռի ծերին,
Աղնիվ մարմարի հարուստ հանքերում,
Գայլ չի գիպչի եւ չար եծերին,
Ինչքան եւ նրանք արածեն հեռուն...
Գիտե նա, վոր տեմպ ու թափ կրերեն
Եղ լույսերն իրա հայրենի գյուղին
Ու վաղ աշտեղից գիշեր ու ցերեկ
Ճշալով կանցնի նա—յերկաթուղին:
Եւ չարք ու հեքյաթ չկա սարերում
Յեւ աթարածուխ բուխարու առաջ
Ուրիշ հարցերի չուրջ են պտտվում
Մտքերը նոր թափ ու նոր թեւ առած:
Հարցեր, այսորվա և ապագայի,
Ջոր, հարվածային, յերկաթե հարցեր,
Հարցեր, վոր յերեկ, մյուս որ չկային
Մյուս մտքերի հետան են դարձել:

ԳԼՈՒԽ IV

ՋՐԵՐԸ ՊԸՏՈՐՎՈՒՄ ԵՆ

Դինամիտն անտառում սուսփռոտյան վորոտաց.
Խնձորենին ցնցվեց, տանձինները դողացին.
Ճանձնուռ տակ թափառող արջը փախավ չորեքթաթ,
«Եւ ահ չկա»—մուռաց փայտ հավաքող գյուղացին:
Վեր խոյացան մարմարի, լույսի կարծր կտորներ,
Ողում թափով պարեցին ու չաղ յեկան չորս բոլոր,
Արձաղանքը դղրդաց ու սլացավ սարն իվեր,
Ծառերի մեջ ինդուստրիկ իր արչավը յերգելով:
Արձաղանքը դղրդաց ու սլացավ սարեսար,
Հասավ խոփոռ ձորերին, քարափներին հոռետես.
Ու մոտակա գյուղերին, վորպես խրոխտ մի բարբառ,
Մի նոր կյանքի մարմարե արեամադ ավետեց:
Յեւ գյուղացիք, վոր անդործ պատերի տակ պաղած
Քաշում ելին դուլլատար ու ծուլարար հորանջում,
Վորոք յեկան փնջալով թողած հորանջը կիսատ
Ու դեպ անտառ նայեցին արտասովոր յեռանդով:
Հե՛յ, Լեռնիմարդն է ասին ու դեպցին բանելու,
Սակավարյուն գյուղերում բարբախեց նոր մի յերակ,
Կալ ու կուտից վերջացած՝ վերցրին լոմ ու քլունդ,
Ամբարված ույժը դտավ նոր հուն, նոր յեւք ու յեռաց:
Յեւ նրանք, վոր փախել դատ, պահվել ելին փոսերում,

Կուրս վաղեցին՝ դիրքերից գրահ տվող զորքի պետ,
Աշխատանքը հոնդաց ու հանքերից քիչ հեռու
Մուկ ձորերում գրնդաց աղջիկների յերգը թեմ:

Մարմարի հանքերում Ալեքսանը
Հանդիպում է Լաչինին, վորը Ալեքսանի
Բարեկիցն չի պատասխանում: Ալեքսանը կասկածում
է, վոր Լաչինը չի ուզում տալ աղջկան:

— Հերգ եսոր բարե չառավ,
Սիրտս չարն է դուչակում:
Արուս, Արուս, ճամփիս վրա
Փորած փոս կա մի թաքուն:
Նոր փեսա յե ճարել հերգդ
Մի թաղցնի, մի խափի:
Մոռացել ես յերգումներդ
Դու հուշանի քարափի:
Իսկ յես եսպես հավատարիմ
Յերգումի ու սիրո տեր,
Սիրել եմ քեզ յերկու տարի,
Անքուն, անհուն կարոտել:
Քեզ եմ հիշել ամեն գիշեր
Պահալուժյան ժամերին.
Հրամատարն ինձ չի տեսել
Պոստի վրա քնելիս:
Են քո սերն եր ինձ թե տալիս,
Հեռվից խոսում, հորդորում.
Ձեյի քնում կորհրդային
Հայրենիքի դիրքերում:
Արուս, լսիր Ալեքսանիդ,
Հորդ ստրուկ մի մնա.
Կուլակի տան հարս մի լինի,
Հին կենցաղով մի դնա:
Կոլեկտիվում կապրենք սիրով,
Ու կաշիատենք միասին,
Արի մեր նոր ճանապարհով,
Նոր աշխարհին միացիր:
Լաց մի լինի եղպես խելառ,
Եղպես անմիտ ու անկամ,
Թույլ տուր գրկեմ մեջքդ դալար,
Թող համբուրեմ մի անգամ...

— Թող, հերիք ե մի անի,
Աղջիկները ձոր մառն—

Մեզ նայում են մի յանից...
Տես կզոռամ, ձեն կտամ:
Թող ինձ, գնա քո բանին,
Ինձ կոլեկտիվ մի տանի,
Հերն ու մերս չեն ուզում,
Յես անկիրթ եմ, անուսում:
Ի՞նչ եմ անում կոլտոլում.
Հաղար բերան ու լեզու,
Հաղար մարդու ձեռքերին,
Հաղար մարդու լուռ դերին...
Յես սիրում եմ միայն քեզ,
Յեթե սերս կհարգես,
Ինձ կոլեկտիվ մի տանի,
Ուրիշին կին մի անի:
Դու ինձ անկեղծ չես սիրում,
Ել ինչո՞ւ յես չարչարում:
Թող չեմ ուզում, կտեսնեն,
Այրվում են յերեսներս...

— Յեթե աղջիկ ես ուզում, կոլեկտիվ մի տանի,
Յեթե գնում ես, գնա, աղջիկ չունեմ տալու,—
Պատասխանեց վերջնական Լաչինն Ալեքսանին,
Թախտի վրա ծալապատիկ ծանր ծմբալուով.

Ալեքսանը վեր կացավ ու տուն գնաց արտում.
Կրկին հորը համոզեց.

— Ի՞նչ ես ասում, ա հեր,
Դեթ դու արի, մի լքի քո միևնույն փորդուն...
Հովանն ելի իր նախկին պատասխանն եր պահել.
— Ես մի տարի թող մնա, են աչառս լծեմ,
Են վերի հանդը վարեմ իմ սեփական չթով,
Հարսանիքիդ ել մի փարչ անուշ արագ դցեմ,
Ես խարաբեն ել քանդեմ, չինեմ յերկու կտոր,—
Նոր դալ տարի կզրվենք ամբողջ տնով տեղով:
Կոլեկտիվն ել կտեսնենք վոնց ե իսկականում...
Խալիլը մտիկ է տալիս, տատանվում է Սողոմ,
Ախր ջրին չհասած, յես ո՞ւր եմ մերկանում:

Հասահատվեց Ալեքսանն ու դուրս յելավ տանից:
Նա հանդիպեց փողոցում ընկեր Գարսեանին:
Գարսեանի հանդեպ նա հարգանք ուներ շատ մեծ.
Ու պատմությունն նրան մանրամասն պատմեց,
— Հերս ինձ հետ չի դալիս,
Սեան, յես ի՞նչ անեմ.
Մբուսին ել չեն տալիս,

1007
39403

Յեթե կոլեոզ տանեմ :
 Յես բանակից յեկա տուն
 Վոնց կարմրած յերկաթ,
 Յես բանակից հաստատուն
 Վորոշումով յեկա :
 Բայց տատանվում եմ հիմի,
 Դրությունս անել—
 Յես մի դալար ուռենի,
 Սեան, յես ինչ անեմ :
 Հորս մոտից մեծ սիրով
 Կրաժանվեմ, կգամ,
 Բայց չեմ կարող, չեմ կարող
 Թողնել եղ աղջկան :
 Խոսք են տվել Բեյրութին,
 Եղուց կնշանեն,
 Նա կմարսի, նա կուտի,
 Սեան յես ի՞նչ անեմ :
 Տասնեին թիվը լիներ,
 Կսպանեյի նրան :
 Պսակի որ : Ժամի մեջ :
 Կամ թե Ժամի դռան :
 Բայց մոլորվել եմ հիմա,
 Մնողնական, անել,
 Յես ո՞ւր դնամ, ո՞ւր մնամ,
 Սխար յես ի՞նչ անեմ :
 — Յես այդ վաղուց գիտեյի, մի վհատի, Ալեք,
 Արի քեզ հետ միասին քո եղ ցավը ծախենք :
 Հերոսութուն չի լինի, յեթե խիես նրան,
 «Պսակի որ, Ժամի մեջ, կամ թե Ժամի դռան» :
 Նա՛ յե հերոսն իսկական, ով վոր չի կարկամի
 Դասակարգի՛ թշնամուն, հարվածելու Ժամին :
 Ով իր վիշտը կուլ տալով կայքարի համառ
 Վոչ միայն իր, այլ ամբողջ դասակարգի համար :
 Թող Լաչինի աղջկան, մենակ արի կոլեոզ,
 Սնահաճող սերն անցել է մեր բոլորիս գլխով :
 Ուրիշ աղջիկ կսիրես, կմոռանաս նրան,
 Կծիծաղես դու մի որ քո թշնամու վրա :
 Դու անցել ես բանակից, դու մերվել ես մերոնց,
 Դու պարտավոր ես դառնալ առաջավոր հերոս :

ԿՈԼԽՈԶԱԿԱՆ ՅԵՐԿՈՒՆՔԻ ԱՂԱՂԱԿԸ

Հետզհետե բարձրացավ, հետզհետե աճեց
 Կոլխոզական յերկունքի աղաղակը գյուղում :
 Քաղաքն իր յերկաթեղեն բազուկները սլարդեց,
 Ու խանդավառ ոգնության հասավ ընկերուհուն :
 Քաղաքներից անհամար բրդաղներ յեկան :
 Նրանք յեկան Կենտկոմից, գործարանից, հանքից :
 Նրանք բերին իրենց հետ յերկաթե խոսք, յերկաթ
 Ու ձեռ դարկին վիթխարի բեկման աշխատանքին :
 Նրանք յեկան, յերկաթի մի անընդհատ հոսանք
 Քաղաքներից չարժեքին դեպի գյուղերը բոլոր :
 Մերմադուրի մեքենան մինչև Թղիթ հասավ,
 Տրակտորները անցան՝ ճամփեքը նախշելով :
 Ու կուտակված, լեռնացած հարվածային վոգով
 Նրանք գյուղերը մտան, մտան դոմ ու խրճիթ,
 Ուր կապված էր մի աչառ, վորո՞նում էր մի կողմ
 Ու դոմերը չեր տաքանում նրա նիհար շնչից :
 Յեվ նրանց կոչը վառման, նրանց կոչը մի նոր,
 Երեքորական, լուսավոր, բարձր կյանքի մասին—
 Ընդունում էր գյուղացին սիրով, տատանումով :
 Ու անձնատուր էր լինում պայծառ եղ յերաղին :
 Այն, ինչ կաթիլ առ կաթիլ սրսկված էր գյուղին,
 Կուտակվել էր աննկուն, անդուլ աշխատանքով,
 Սյուր բացել էր իր լայն, դալարավոր ուղին
 Ու հուժկու մի շարժում էր դառել գյուղի կյանքում :
 Շարժումն աճեց, վարարեց ու գյուղից գյուղ անցավ :
 Վորպես անգարձ մի ալիք, դարնանային հեղեղ,
 Արմատախիլ ցնցվեց մի դարավոր անտառ,
 Հաղարամյա կյանքն իր հին ընթացքը չեղեց :

Յեվ սկսեց անընդհատ : Ժողով : Ժողով : Ժողով :
 Միտինգ : Զուռնա : Նաղարա : Միտինգ : Ճառ : Յերգ :
 Պարեք :

Յուրաքանչյուր խրճիթում յուրաքանչյուր Պողոս
 Ընտանեկան խանդավառ տրիրուն էր դառել :
 Յեվ նաղարով ու զուռնով, յերգով ու ծիծաղով
 Մրցականչի գնացին գյուղերն իրար վրա :
 Ձեռքը դարկեց սեղանին մինչև անգամ Սողոմ :
 Ու վորոչեց մինչև լույս դառնալ համատարած :
 Գյուղխորհրդի Ժողովում հաստատ նա յերգվեց :
 Վոր մինչև լույս Քարաչամբ գյուղը հեղաշրջեց :
 Յեվ ստեղծի ախպիսի տոկոսային թվեր :

Վոր դրնգա շրջանի ու դավառի միջին :
 Յեւ ընդունել ինքնազոհ նոթագրերի նման
 Պատրաստ ելին ալանալ ջրտնակալած, անդուր :
 Դրա համար անցնելով հաճախ չափ ու սահման
 Դիպչում ելին քարերին ճանապարհը քանդում :
 Իսկ ճանապարհի վրա զալարվում ե թշնամին,
 Թույն ե թափում կատաղի ե ուժերը լարում
 Փրչում ե բամբասանքի աղերասան քամին
 Դարաշամբից մինչեւ Հոռոմ ե ամբողջ աշխարհում...
 Պրովակացիան— մի անտես, մի անմարմին սողուն,
 Վոր խալթում ե, պղտորում, թունավորում արագ :
 Վարակվում ե մինչեւ իսկ ինքը, ընկեր Սողոն
 Ու հաճախ միտք ե անում մոլոր ու անճարակ :
 Սակայն վորպես նախագահ ու «հին» կուսակցական
 Անհարմար ե համարում Գարսեանին դիմել :
 Ու դիմում ե... Սանթրոսին (ի՞նչ անենք, վոր հակա)
 «Մեղա կուսակցութեան» կրկնելով իր մտքի մեջ :

— Եդ մեր մեջ ել կմնա, արխային կաց Սողոն :
 Ել վո՞ր սրվա աղղական, վոր քեղանից պահեմ...
 Մնացել ե մի շարաթ... ինչ կոչելտիվ... Ժողով...
 Անգլիացին ե գալու... կապրենք մարդավայել :
 Ձի յես ուզում ամեն ոք, վոր «հընկերը» հեծնի :
 Բաս վոր առավ ու փախավ... ել վո՞ր անդից ճարեմ...
 Նա իմ փոտով— փախչելու պատրաստութուն տեսնի...
 Այ ցորեն են հավաքում քաղաքում ամբարեն :
 Յեկեղեցին վեր կալա՞ն... եդ վո՞նց եր՝ յես սովին,
 Թե՞ Ռիկովին եր Մոսկովից եղպես հեռադրել :
 Ախար սրանց փախեմ— փախն ընկել ե ենտեղից,
 Ստալինին ել արդեն վաղուց բանտ են դրել :
 Ինքդ սկի մի վախի, տեղդ հանդիստ մնա,
 Յեկողները մերոնք չեն... կասեմ Կոմիտեյին :
 Դու մեղ ինչ ես արե՞լ վոր... ա՛յ, մեղ վառել ե նա
 Են Սեանը Մանասի, թե մաստային, թե ինձ :
 Են Ռուշանի քարավիւս աչք են տնկել դրանք,
 Ատամները սրել են, աքսորել են ուղում :
 Պաղենական մուլը ե դա, կյանք յեմ դրել վրան :
 Արցունքով եմ ձեռք բերել... ներողութե՞լ :
 Ախար ջան եմ մաշել ե՞ : Այ ձեռներիս մտիկ :
 Յես իմ դուռն բառարկից պակաս եմ աշխատել :
 Ունեցածից տվել եմ խեղճին, Ժողովրդին :
 Ու որումս չեմ դիպել մեծավորի խաթեր :
 Յես աշխատեմ, յես դատեմ, հարստութե՞լ եմ դիպել :
 Տամ անամոթ ծուլերի՞ն, հարբեցողների՞ն :
 Մի տունը լիք ընտանիք, կարիք ունեմ ես ել,

Թո՛ղ յես ապրեմ ինձ համար, քեղ ել տամ ձրի :
 Ձեռքերս մի կապի յե՞ : Թույլ տուր հարստանա՞մ :
 Թո՛ղ չա՛տ ցանեմ, չա՛տ հնձեմ, բաժի՛նդ վերցրու :
 Թո՛ղ ունենամ, վոր տամ ե՞, տա՛ր կե՛ր, վոր կշտանաս,
 Ի՞նչ ես ուղում, ել ի՞նչ ես փետուրներս ցրում :

Սանթրոսն այնպես ե խոսում, վոր կարծես թե Սողոն
 Նրան մոտիկ դաշնակից, դավադիր ե արդեն,
 Վորի դեմ ինքն իր սրտի զաղանիքները գեղում
 Ու քննում ե նրա հետ ընտանեկան հարցեր :
 Դյուղխորհրդի նախագահն անողնակա՞ն լուռ
 Ու տալիս ե աչքերով հավանութե՞լան նշան :
 Բարձրացնում ե միայն դինու թասը լեցուն
 Հանուն սիրո, հաշտութե՞լան ու միութե՞լան :

ԳԼՈՒԽ VI

ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԸ

Դիմումները, դիմումները, դիմումները :
 Դրսում բուքն ե պարտեմ նման փոթորիկ :
 Ասես սպիտակ, անհամար դիմումներ են,
 Թափվում են անվերջ եդ ամպե փոճորքից :
 Սարդը հյուսել ե քննում իր փոստայնը :
 Իսկ ինքը չկա : Սպասում ե թաքուն :
 Դյուղխորհուրդ : Նստել ե ընկեր Գարսեանը :
 Իսկ դեմը՝ սեղանը : Հակա թղթակույտ :
 Դիմումներ են : Բոլորն են : Դյուղին առաջինն ե :
 Ուրեմն դառել ե համատարած :
 Բայց ո՞ւր ե, չեն դիմել Հովասը, Լաչինը,
 Ու ելի մի քանի ավարա :
 Չաթնանց Սանթրոսը նույնպես ե դիմել :
 Սողոյի ձեռագիրն ե... պրել ե Սողոն :
 Մաքում բողբոլում ե : Ու հետո սրտի մեջ
 Կասկած ու յերկյուղ ե սողում :
 Սարդը ծածկել ե փոշոտ ապակին :
 Իսկ ինքը չկա : Սպասում ե անտես :
 Ժպտում ե Սեանը : Արդյոք չմաքրե՞լ :
 Հաճելի յե սարդի ծրագիրը քանդել :
 Չարմանք ե : Փախչում են Լաչինն ու Հովասը,
 Իսկ Սանթրոսն ուղում ե մտնել կոլեկտիվ :
 Կարծես թե ջրերը մի քիչ պղտորված են :
 Այս ի՞նչ յերեվոյթ ե, այս ինչ բարդ հաշիվ :
 Նստած մտածում ե ընկեր Գարսեանը :

Յերեք հարյուր յերեսուն ընտանիք:
 Կարող ե արդյոք նա գտնել պատասխանը,
 Կարող ե այս մեծ աշխատանքը տանի:
 Իսկ Սողոն: Կողմնի՞ վոր: Սողոն չի՞ խափանի:
 Ինչպես վոր արավ նա զտման ժամանակ:
 Գյուղի կեսը հանց նա ընդդեմ Սեանի:
 Սեանը մնաց համարյա թե մենակ:
 Սողոն միշտ աշխատել ե Սեանին գցել,
 Նրա գեմ ինտրիգներ սարքել:
 Սեանն աշխատող պայքարող մի տղա յե,
 Կուսարքերն անցավ նա Կարմիր քանակում:
 Ազգական չունի չատ: Գյուղում անթափա յե,
 Իսկ Սողոն հեշտ ե մարդիկ հավաքում:
 Կենտրոնում հայտնի յե Սողոյի անունը:
 «Մասնայից սիրված, նվիրված նախաշահ»:
 Սողոյին սիրում են: Բռնում: Պաշտպանում են:
 Թափան մեծ ե գյուղում: Բոլորն ազգական:
 Մրան սանահեր ե, նրան ել քափոր ե,
 Սեկին աներձաղ ե, մյուսին փեսացու:
 Իսկ շերտավորման ցուցակում չըավոր ե:
 Էհ, պետք ե նրա հետ դանել մի լեզու:
 Գյուղի կեսը նրան— Սողոյին ե նայում:
 Յեթե նվիրվի նա, սրտով աշխատի,
 Կաճի կոլեկտիվը, կդառնա կայուն,
 Թեկուղ ուժերով ել իրենց աղքատիկ:
 Բայց Սողոն: Կողմնի՞ վոր: Սողոն չի՞ «պայքարի»:
 Սողոն չի՞ քայքայի կոլեկտիվ աշխատանքը:
 Սողոն չի՞ ճանաչում ուրիշ վոչ մի կարիք,
 Բացի իր փառքից ու յեսից սեփական:

Թափվում են, դալիս են ելի զիմումները:
 Մարդը հյուսել ե վստայն ու չկա:
 Մտնում ե Սողոն: Սատիկ զժողունել ե:
 Այո, նա խմել ե «յերկու ստական»:
 — Ո՞՞, մեռանք, — ասում ե, — քնից դարթենյինք,
 Տեսնեյինք արդեն սոցիալիզմ ե գյուղում:
 Նստեյինք հողան ու մի լավ խմեյինք:
 Ել վոչ աշխատանք, ու վոչ ել ժողով:
 Ես դառակարդային պայքարը սպանեց մեզ
 Ես, կուլակներն ել չեն վերանում:
 Թույլ տան՝ բոլորին կոլխոզ ընդունեմ՝
 Ու հաբըր փակես դրանով:

Ժողով ե: Ձեկուցում ե կենտրոնից յեկած մի յե-
 րիտասարդ: Ձեկուցումից հետո քննվում են զիմում-
 ները: Քննվում ե Ալեքսանի զիմումը: Սողոն Ալեքսա-
 նին դեմ ե արտահայտվում՝ անելով, վոր Ալեքսանը
 իսկապես հորից չի բաժանվել, վոր այդպես կեղծ բա-
 ժանվածներին չի կարելի ընդունել: Գարսեանը պաշտ-
 պանում ե Ալեքսանին և Ալեքսանն ընդունվում ե կոլ-
 խոզի անդամ:

— Ընկեր Սողոն, ընկերներ, հարցը դրեց ուղիղ:
 Այո, մենք չենք ընդունի կիսատ յեկողին:
 Տեսակետը ճիշտ ե: Բայց ընկեր Սողոն հետո
 Խոշոր սխալ կատարեց... ուղիղ տեսակետով:
 Նա ուզում ե չարտել յերիտասարդ տղին
 Դեպի ուղին հետադեմ, դեպի աշխարհը հին:
 Նրա հերը չի դալիս, ծերունի յե համառ:
 Աշխարհը չի՞ կործանվի մի ծերունու համար:
 Բայց մենք ունենք իրավունք Ալեքսանին վանել,
 Բազդը կապել պառավին, ապագան սպանել:
 Յես բնավ չեմ կասկածում Ալեքսանի վրա:
 Ինձ հայտնի յե մանրամաս պտտմությունը նրա:
 Նա կոլխոզի շարքերում մեզ հետ կպայքարի:
 Ձի հեռանա: Ձի փախչի կխաճառնապարհից:
 Նա յեկել ե բանակից, նա մերվել ե մերոնց
 Յեվ նա կարող ե դառնալ առաջավոր հերոս:
 Նա իր հորն ել կրերի մի ժամանակ հետո:
 Քեռի Հովասն ել կդա իմ խոր տեսակետով:
 Ընկեր Սողոն թող իզուր իր եչն առաջ չանի:
 Մենք կոլեկտիվ կնդունենք ընկեր Ալեքսանին:
 Ինչպես ամպոտ յերկնքի կախարդական մաղից
 Արեախաչ արտերին առատ անձրև մաղի,
 Այնպես աղդեց Գարսեանն ուղեղների վրա,
 Փափկացրեց չոր կողերն ու համոզեց նրանց:
 Միայն Սողոն չդիմեց, մնաց անդրդվելի
 Յեվ իր զիծը հաստատ շարունակեց ելի:
 Իսկ Ժողովը միաձայն անցավ կողմը Սեանի
 Յեվ Ալեքսանը ընդունվեց ծափով ու աղմուկով:

Ռուչանի քարավեր պատկանել ե Ալեքսանի պա-
 օլին՝ Ռուչանին: Չաթնանց Սանթրոսը ցավթել ե նրա-
 նից այդ հողը: Ռուչանը մեռել ե Սանթրոսի բահով
 հասցրած վերքից: Ռուչանի ընտանիքն այն որից աղ-
 քատացել ե:

Ապակուլակացման ժամանակ կուլակաթափ են ա-
 նում նաև Չաթնանց Սանթրոսին, վորից վերցնում են

Ռուչանի քարտիր և աքսորում : Կուլակաթափման աշ-
խատանքներին մասնակցում ե նաև Ալեքսանը, ինչի
հետեւումքով Չաթանանց ընտանիքն ալիւլի յե թշնա-
մանում Ալեքսանի հետ :

ԳԼՈՒԽ VIII

Պոռթկաց Ալեքսանն անհատուել վսխով
Ու պատասխանեց դստն ծիծաղով,
— Ե՛յ Սանթրոս աղա, եղ վո՞նց ես ճառում,
Ո՞ւմ քրտինքով ե վաղել քո առուն :
Ո՞ւմ պապն ե ձորում քո բահով ընկել,
Ո՞ւմ հերն ե քո ես ծառերը տնկել,
Ո՞վ ե տանջվել շողին ու ցրտին
Իմ պապն, իմ հերը, յես— նրանց վորդին :
Մեզնից ես խել, յես տուր ելի մեղ,
Իսկ դու յեյ դնա, աշխատանք ճարի,
Տանջվի՛ր մեղ նման սոված, կիսամերկ,
Իմացիր մեղ պես հողակեր ու կարիք,
Մաքրիր մեղքերդ մի քանի տարի,
Թաղարդ մի լարի մեր նոր կյանքի դեմ,
Նոր են ժամանակ կոլեկտիվ արի,
Աշխատիր, ապրիր մեղ հեռ միատեղ :—
Ալեքսանն անդուստլ վսխով եր խոսում
Եայթում Սանթրոսին և նրա տղին :
Բեյրութը հուզված կծում եր լեզուն
Յեվ սպասում եր լուռ ու կատաղի :
Դիվական ուժով զսպում եր իրեն,
Վոր չվերցնի բահը չալրած,
Վոր անբարտապան Ռուչանանց տղեն
Իր պապի տեղում չնկնի թփրտա...
Յեվ հասկանում եր թուր Ռուչանի
Նրա աչքերի թունալոր բեղուն.
Ուտի և ցույց եր տալիս նա ժանիք
Ալիւլի բմբոստ և ալիւլի սուր :
Չար ծղրտոցով դուրս թռավ տանից
Սանթրոսի կինը— Հոռոմսիմ գալոն :
Հայհոյեց, թքեց նա Ալեքսանին՝
Կերած աղուհացն յերեսին տալով :
Ու հետեղհետե խառնվան վեճին
Սանթրոսի հարսներն անդամ : Կիսական :
Յերեխաներն ել շունն արձակեցին
Ու հայհոյելով, լալով մեջ ընկան :
Սանթրոսը սաստեց ճայթող պառավին,
Լեզվանի հարսին ուղարկեց վերե,
Շունն ելի կապեց ծիրանի ծառին,
Յերեխաներին կարգի հրավերեց :

Ու հետո խոսեց խոսքոտ հուզմունքով :
— Ընկեր Ալեքսան, Աղասի, Մուքո,
Յերեխաներիս վիղը միք դարկի,
Միք զրկի նրանց ծառերի բերքից :
Ինձ ել ընդունեք, գրեք կոլխողում :
Սրանից ալիւլ ել ի՞նչ եք ուզում...
Պղտոր աչքերից մի կաթիլ ընկավ
Ու դողաց կախված թավ բեխի ծերին :
Հոռոմսիմ գալոն «վայ» տվեց ծնկան,
Լացը վարակեց նաև հարսներին :
Քեռի Մուքոյի սիրտն ել մրմռաց
Ու մինչև անգամ հուզվեց Աղասին :
Միայն Ալեքսանն եր սառն ու մռայլ
Նայում թշնամու հուսահատ լացին :

— Վոչ լաց, վոչ աղմուկ : Քարափի տանիք
Դուք կհեռանաք մինչև վաղ յերեկո,—
Հնչեց վճռական ձայնն Ալեքսանի
Ու վերադարձան նրանք յերեքով :

— Շանոատակ կանեմ յես ես լակոտին,—
Փշշաց մոլեդին Բեյրութն ու հեաց :—
Յերեկվա դյաղեն, տկլորն, անոթին
Ես ի՞նչ ե դառել, աստված իմ, աստված :
Չաթանանց տան վրա բերան ե ծովում
Մեղ վոնդում են հողից պապական,
Ու վոչ մի դիակ գետին չի փովում,
Մտիկ ենք տալիս ուխտերս փակած :
Ես ո՞ւր եմք հասել այ հեր, այ նանի,
Վայ մեր նամուսին ու գերդաստանին :
Ել համբերելու ուժ ու սիրտ չկա :
Յե՛րբ, յե՛րբ վերջապես մեր հերթն ել կդա :
Քանդենք ես աշխարհն ու կարգը, վորտեղ
Մորդը բատրակին «ընկեր» ե ասում :
Բատրակ ե, պիտի տրորես, մորթես,
ձիպոտ առա մաթին ուրը քառասուն...

ԳԼՈՒԽ IX

ՏԱՐԵՐԲԸ, ՄԱՐԻԸ, ՄԵՔԵՆԱՆ

Բուքն ե պարում ոճաղալար :
 Վամին իր սառ փողն ե ածում :
 Ու բքի հետ բքահալած ,
 Հայն ե տալիս կատարածուն .
 — Սերմը՛ , սերմը՛ , բերեք զտե՛ք ,
 Միացրեք մի ամբարում :
 Սմբարդ բա՛ց , քաղի՛ր Մուշեղ ,
 Հորդ հանի՛ , ուստա Հարութ :
 — Վայ քո անխիղճ Գարսեանին .
 Ո՞վ ես բքին հոր կհանի , —
 Պատասխանեց ուստա Հարոն
 Ու ներս մտավ սրթսրթալով :
 — Լա՛վ , սերմացուս ասենք բերի՛ր , —
 Պատասխանեց Մուշեղ բիճան . —
 Ո՞վ կաշխատի ես ցրտերին ,
 Դրսում , ես դառ բորանի տակ :
 Հրեն Գիտն ու Սղա՛նն
 Սերմը նորից յեա բերին տուն :
 Սարսափելի ցուրտ ե , առին ,
 Տրեկերը չի աշխատում :
 Համ հարցրի , ասին՝ Սեվանն
 Ու Սողոն սերմը չեն գտել :
 Տես , յեթե կա եղպիտի բան ,
 Յես չեմ գտի վոչ մի հատ ել :
 Իրենք նստած իրենց բանին ,
 Հենց խալխին են առաջ քցում .
 Մինչև Սողոն հոր չհանի ,
 Յես չեմ հանի . . . ներողութ՛յուն :

Սերմագտման կամպանիայի
 Ժամկետն արագ անց ե կենում :
 Մինչ վոռնոցով գաղանային ,
 Առանց մի ժամ ընդհատվելու ,
 Բուքն ե գյուղի ճամփեք լիզում ,
 Ծածկում , ծեփում դուռ ու տանիք .
 Մի չարախոս թունոտ լեզու
 Խառնվում ե բուք բորանին :
 Ու վոչ մի մարդ մոտ չի գալիս :
 Սերմագտիչն անգործ կանգնել ,
 Մինչդեռ գալիս են չրջանից
 Տաղնապալից հրահանգներ :

Գարսեանը կանգնած բախում
 Նայում ե լուռ մեքենային :
 Լեռնանում ե նրա հոգում
 Մի տխրություն գերմարդկային :
 Անիվները ձնում թաղված ,
 Բուքանի դեմ հալարտ , մենակ ,
 Կարծես գյուղից վերավորված ,
 Միտք ե անում այդ մեքենան :

Ձդում ե նա մեքենայի
 Մտքերն սառն ու իմաստուն :
 Այդ սեփական մտքերն եյին
 Տարբերքի դեմ կռիող մարդու :
 Յեկեկ ե նա մեղ ընդառաջ
 Մեր ծուռ ու մուռ փողոցներով .
 Վորպես անշեղ ազատարար ,
 Վորպես մի նոր կյանքի հերոս ,
 Իսկ մենք նրան տեղ չենք տալիս ,
 Դրսում մենակ մրսում ե նա .
 Ո , կուրություն ամոթալի ,
 Ների՛ր , ների՛ր , մեղ մեքենա . . .

ԳԼՈՒԽ X

Տեղ չեն գտնում սերմագտիչ մեքենան տեղավորե-
 լու համար : Մ.Տ.Կ. առաջարկում ե մի կուլակի տուն
 դատարիկը մեքենայի համար :

.

— Վոչ , պետք չե մեղ կուլակի տուն , —
 Ստավ Սեանն արհամարհոտ : —
 Տեղի համար զուր ենք վիճում :
 Յես տուն գիտեմ հարմար ե մոտ :
 — Ո՞ւմ տունն ե այդ , — դեղնեց Սողոն :
 — Իմ սեփական , — պատասխանեց : —
 Դեհ , ընկերներ , ինչ եք դողում ,
 Շուտ մեքենան փողոց հանենք :
 Վրա բնկան սղերք բոլոր ,
 Ու մեքենան փողոց բերին .
 Գեռի Մուքոն կարմրելով
 Ձեռքը դրեց արիերին .
 — Ընկեր Սեան . . . ներողութ՛յուն . . .
 Սխալվեցի յես խայտառակ . . .
 Թող մեքենան բերեն մեր տուն .
 Ինձ են ասել նախ ե առաջ :

—Մեկ է, մեկ է, Բեռի Մուքո,
Դու յեւ մերն ես, քեֆիդ մտիկ:
Սրանից յետ ի՞նչ իմ ու ջոն,
Սերմդ դնա բեր ու դաի:
—Գրնամ բերեմ, գլխիդ մատաղ,
Ջուրն եւ կընկնեմ քո յետեից:—
Ու վտաններով ձյունաթաթախ
Վազեց Մուքոն փայտը թեխն:
Կեսը հողում, կես հարկանի,
Մի կոնաճե յերգիկ ուսին,
Թոնրի վրա հնոց քուրսին,—
Եսպես է տունը Սեանի:
Սակայն, յեթե մի քիչ մնա
Ու աչքերիդ դեմ լուսանա, —
Դու կտեսնես հին քուրսու քով
Հայաւնառից դնած վարկով
Մի գեղեցիկ զրաւեղան՝
Մոմաշորե սփռոց վրան:
Հետո լենին յերկու հատոր:
Վիեննական մի թիկնաթու:
Մի քիչ այն կողմ, մրոտ պատին,
Հին հիշատակ մի պլակատի:
Հետո կրկին եւ՝ պլակատներ:
Յեւ նկարներ մեծ դեմքերի,
Վոր պոկվել են, նորից փակվել:
Վոր հողներ են ու գունատվել
Հնադարյան թոնրի մրից:
Ու խայտարեղեւ պլակատներին
Վար, անկյունում, պատի տակին
Կճուճներ կան հաղարամյա,
Տարբեր ձևի ու հասակի,
Յեւ նրանց մոտ, վորդես տեսիլ
Դեռ չհայտնված մի թշնամու,
Վորպես ոտար քաղաքացի,
Պպղել է մի պրիմուս:
Եղ կիսահարկ խրճիթի մեջ
Բնակվում են իրարու խառն,
Իրար ձուլված, իրարամերժ,
Յերկու սերունդ, յերկու աշխարհ:
Ու նստոտած քուրսու բոլոր
Գեռի Բարթոն, Թեկուշ նանին
Իրենց կրտսեր վորդիներով
Սպասում են Գարսեանին:
Իսկ Սեանի կինը ջահել,
Բուրսուց հոռու, սեղանի մոտ,
Նոր կենցաղի վողուն վայել,

Գիրք է կարգուն մի անձանութ:
Ու ներս մտավ են մեքենան
Վոնց վոր մի սե հսկա մողես,
Մի կարասի ուշքը դնաց,
Հողե թմբից վար դլորվեց:
Կարասի մոտ կանգնած թղուկ
Են պրիմուս ուրախ խնդաց,
Նայեց մտնող մեքենային
Վարպես հերոս մի սուրհանդակ:
«Յերկաթացիդ իմ բարեկամ,
Յես ինչքան եմ քեզ սպասել,
Յե՛ս առաջինն աշտեղ յեկա
Յեւ քո ուղին յես եմ բացել...»
Հնադարյան թոնրի վրաին
Կանգնեց հոսկիտ եղ մեքենան,
Ու կուլ տալով կուճը վշտի
Պառավր խեթ նայեց նրան:
—Վոտքդ կտրեր, չդայիր,
Չդիպչէիր կարասիս:
Ախ իմ կարասը կարմիր,
Վախ իմ կարասն եր աղիդ:
Տեսա դիչերս յերազում
Կարասս սող եր ասում:
Չար յերազ եր, կատարվեց,
Տես, կարասս կտորվեց:
Սեփան, վորդի, դուրս արի
Եղ դոճերից ես տարի,
Յես վախում եմ, յես դողում,
Դուչման ունես դու գլուղում:
Սողոյին չեն բամբասում,
Բո մասին են բան ասում:
Ասում են նա յե արել,
Նա յե կոմիտդ հնարել:
Փսիսում են ամեն տեղ,
Թե կիսաչեք ես դիչեր,
Դու յե դիչեր չես գալիս,
Յես նստում եմ ու լալիս:

—Նախ և ուրաջ յես կդտեմ,—
Պսավ Սեանն— իմ սերմացուն:
Ու մեքենան դործի դրին
Վորոտմունքով ամենացունց:
Դորդացին վոճորք ու դուռ
Ու մուր թափվեց առատադից
Յեւ վարպես նա՛ր մի կյանքի լաւը՝

Չայնը հասավ հեռու թաղին :
 Արդեն գյուղում ետևեղ, ենանդ
 Սկսեցին հորեր բանալ,
 Շաղկնեքով կամ սեյերով
 Սերմ են բերում մարդիկ, կանայք :
 Սերմ են բերում, պիտի դոն
 Ու միացնեն մի ամբարում :
 Այդ առավրին քարն է արդեն
 Սի նոր աշխարհ կառուցելու :

Հորն է բացում քաղոր Մուքոն
 Բեխից կախված սառցի լուրան :
 Ոորախորհուրդ մասնավորեցով
 Հունչ է առնում քույր-քույր :
 Ինքն էլ գիտեր, վոր բուրբ չեր
 Ըրախն սրտածառն ուշադարձ :
 Բուրն ինչքան էլ ուժեղ փչեր,
 Բայց կար ուրիշ մի տատանում :
 Այն, վոր Մուքոն սիրու չեր անում
 Սերմը դառն ու միացնել :
 Կարծես թե նա մի անգամ թ
 Մագն կամուրջ պիտի անդեր :
 Հեշտ եր դրվել թղթի վրա :
 Բայց, յերբ հերթը հասավ գործին,
 Մարդիկ նայում էին իրար
 Յեզ սպասում մեկի փորձին :
 «Ե՛հ, մարդիկ ենք խաղաղամիտ» —
 Մերտ եր տալիս Մուքոն իրեն :
 «Վոչխարը հեջ ջուր կմանի»,
 Յեթե առաջ չերթա ներին :
 Յեզ յերբ Մուքոն իր սերմացուն
 Ջանելուց յետ ամբողջ տարավ
 Ու դատարկեց պարկը լեցուն
 Համայնական շեղջի վրա :
 Վոնց վոր սրտից պոկվեց մի բան
 Ու խառնվեց ցորենի հետ,
 Վոնց վոր ընկավ մի հանապարհ,
 Վոր չի դառնա ել դուր յետ :
 Յեզ նա յերկար, յերկար նայեց
 Իր ցորենի հատիկներին,
 Մինչև հասավ ուրիշի հերթ
 Յեզ ուրիշի սերմը բերին,
 Լցրին վրա... ելի, ելի...
 Ու ծածկեցին հետզհետե,
 Ինչպես ճամբորդ մի սիրելի
 Մածկվում է սարի յառն :

Լքված Լաչինն այլևս վոչ մի կերպ չի համաձայնում
 աղջկան տալ Ալեքսանին և տալիս և Չաթնանց Բեյր
 րութին : Արուսն յնթարկվում է հորը, բայց հարսանիքի
 ժամին զիջելը փախչում է հարսանիքից ուսուցչուհու
 մոտ, պատմում է նրան իր տրադեդիան և խնդրում նրան
 նից սղնություն :

— Ընկեր Աստղիկ, ընկեր Աստղիկ, դուռդ բաց...
 Ու ներս ընկավ Արուսն՝ առես ցնորված :
 — Ընկեր Աստղիկ, սիրտս թրով են կիսել...
 Մի նեղանա... քեզ մոտ մնամ ես գիշեր...
 Ուսուցչուհին շուտ հասկացավ աղջկան :
 Իսկույն փակեց : Հրավերից նստելու :
 Պատուհանից նայեց, տեսավ՝ մարդ չկա :
 Ու շողապայ ուրախ հուզմունքն աչքերում :
 — Լավ արիր Արուս, իմ հերոսուհի :
 Դե, բայց մի չինի, մի վախենա :
 Յես գիշեր, ցերեկ քեզ առում եյի :
 Յեղիր համարձակ անկախ, անահ :
 Դու իզուր թողիր ուսումդ կիսատ,
 Դու իզուր թողիր Ալեքսանին :
 Դու իզուր դառար կուլակի տան զարդ,
 Բանը հասցրիր մինչ հարսանիք :
 — Ա՛խ, ընկեր Աստղիկ, դու չդիտե՞ս վոր,
 Գեղջուկ աղջկա վիճակն է չար :
 Դու ի՞նչ կանեցիր, յեթե ամեն ոք
 Մերդ անիծեր, հերդ փնջար :
 Ասում եյին քեզ կոխող կամակ,
 Ու բաց կթողնի մի ոք հետ :
 Կոխողում չկա սեր ու ընտանիք,
 Բոլորն իրար հետ կապերն հերթով :
 Չեյի հավատում սուտ-սուտ խոսքերին,
 Վորոշում եյի փախչել տանից :
 Բայց մեկ էլ կարծես հավատում եյի
 Ու փախչում եյի Ալեքսանից :
 Յես միշտ տեսել եմ Չաթնանց Բեյրութին,
 Բեխերը սրած եղ տալիս յեղան :
 Նա չարժի նրա մատի ճկույթին,
 Բառասուն Բեյրութ — մեկ Ալեքսան :
 Յես չեյին դնում, ինձ գոռով տարան :
 Անցնելիս տեսա Ալեքսանին :
 Կանգնել եր ախուր գալուցի դռան :
 Ուզում եր առես աչքով անի :
 Նայեցի թաքուն քողի արանքից :

Արտասուներ տեսա սե աչքերում :
 Հենց եղ լուսեյից կորցրած հանդիսա՝
 Մնալիքը նրան եմ մտաբերում :
 Ծուռով կատաղած կղան, կտանեն,
 Չեմ ուզում գնայ Չաթանանց տղին...
 Յես թույն կխմեմ... Յես ինձ կսպանեմ...
 Ողնի՛ր ինձ, ողնի՛ր, ընկեր Ասաղիկ :
 Կնձիռները մութ ձորերի պես կխտած՝
 Լաշինը լուռ, մռայլաղև, ներս մտալ :
 Թշվառ աղջիկն ահից պրկեց վարժուհուն :
 Նայում է հոր ահեղ դեմքին ու դողում :
 — Ես ո՞ւր ես յեկել, անամուռ աղջիկ,
 Ինչ կարկուտ բերեր ծեր գլխիս վրա :
 Հորսը սլակի սեղանից վախճի՞ր,
 Աւ հորը չինի դյուրում մասխարա՞ր...
 Դե առաջ ընկեր, դնանք, սեւերես,
 Առա՛ գնացի վարժուհուն բերեմ,
 Թե չե ձենը, հա՛, գյուղում դրնդաց,
 Այ դու դժոխքի դեկից վեր ընկած :
 — Չեմ ուզում հայրիկ, չեմ դնա մարդու,
 Ինչո՞ւ յես դուռում, ինչո՞ւ յես մորթում :
 — Չենդ, անդգամ, եղ վո՞նց չես ուզում,
 Ա՞՞՞՞՞ քեզ տիկ եղպիսի ուսում :

— Ե՛՛՛՛, Լաշին ամի, ձեռքդ քեզ քաշի,
 Ես քու իմացած ժամանակը չի :
 Չես կարող գոռով աղջիկ տալ մարդու :
 Ի՞նչ իրավունքով տունս մտար դու :
 — Ի՞նչ իրավունքով... այ չկրք անդգամ,
 Դու յես ինչքան հարեղ աղջկան,
 Ասում ես հայր՝ «ինչ իրավունքով»...
 Լեղուղ կկտրեմ... մաղերդ... հումմ... քո...
 — Չեռդ քեզ քաշի, ասում եմ, ծերուկ,
 Յես չեմ վախենում քո փնչոցներից :
 Մեր խորհրդային ազատ կարգերում
 Դու կի՛ն ես թակում, փնչո՞ւմ ես նորից :
 Հասկանո՞ւմ ես, վոր քեզ թանկ կնտի :
 Բա՛վական է, վոր դիմեմ դատարան :
 Հո կարիք չունե՞ս յերկար հանգստի
 Ես դարձան որով, դեռ ցանքդ չարած :
 Տղեն չի սիրում, չի ուզում գնայ
 Ու վոչ հեր, վոչ մեր, վոչ իշխանության
 Իրավունք չունի նրան մոտենալ,
 Զոռով տալ նրան չսիրած մարդուն :
 Մեկ դու չուզեցիր, չմտար կոխող,

Ա՞՞՞՞՞ քեզ ստիպեց, փնչաց, սպանեց :
 Ինչո՞ւ յես ուզում աղջկադ գլխով,
 Աղջկադ սիրով առևտուր անել :
 Յե՛՞՞՞ չե՞ս ամաչում, մառդաչ աղջկադ
 Տալիս ես տարիքն առած տղամարդուն :
 Ալեկի լավ չե՞, վոր թեկուղ տղքատ,
 Բայց յերիտուարդ լինի փեսացուն :
 — Յես աղջիկ չունեմ, վոր առա՛ չներին,
 Տանեն արուսից ու պատվից հանեն,
 Տանջեն որսկան տաս մարդու ձեռին,
 Իսկ հորը ճեշեն, ճախաղուրկ անեն :
 — Վոչ, Լաշին ամի, լցուր ես ասում :
 Բամբասանքներ են ստից դուրս ընկած :
 Դու յե՞րբ ես տեսել, մեկը կոխողում
 Ծուռ աչքով նայի ընկերոջ կնկան :
 Քեզ Սողոն ուզեց ճախաղուրկ անել :
 Չե՞ վոր Հաստատեց Գործկոմը, չե՞ վոր
 Հենց մեկը յես եմ, մեկն Ալեքսանն է,
 Վոր պայքարում ենք կովում մինչև ուր
 Սողոյի ստոր մութ դավերի դեմ :
 Ե՛՛՛, Լաշին ամի, դու ել լավ դիտես,
 Վոր դուր աղջկադ սիրալ կտրեցիր,
 Զուր անկեղծ սիրո կապը կտրեցիր :
 Յե՛՞՞՞՞՞ դու յե՛կ իզուր կոխող չմտար :
 Ինքդ ծերացած, մեղալ ու տկար,
 Տղա յե՛կ չունես, վոր ցավդ տանի,
 Տալարդ պահի, վարուցանքդ անի...

Լաշին ամին, սիրալ լեղի, անհամբեր,
 Ուսուցչուհուն լսեց, լսեց ու ամպեց :
 Ու մի կաթիլ ամպերից վար գլորվեց,
 Բեկ-միրուքի թավ անատուում մոլորվեց :
 Նա նայելով լուռ արտասվող աղջկան՝
 Խուլ մուլաաց. — Այստեղից տուն չգաս :
 Լսեց նրա հեկեկանքը կցկատեր,
 Նորից փնչաց ու չուռ յեկավ դեպի դուռ :

ՊԼՈՒԽ XII

Հոխար տեսնելով մի կողմից կոխողի առավելու-
 թյունները, մյուս կողմից, վոր Չաթանանք անիրավ
 են վարվել նրա հետ դեռ հոր ժամանակից, վորտեղ է
 մտնել կոխող : «Յես է կգնամ կոխող, Սանթրոսը
 տրաքի : Յես ել յուզ կամեմ քո սիրալ վատող կրտիկն :
 Կմտնեմ կոխող, թող վորդիս եմտեղ չամռչի, սարի
 պես կերթամ կկանգնեմ վորդուս քամակին» :

Վերջին տաղնապ ուրերն են դարնանացանի:
 Հազիվ են շարժվում ակոսում յեղներն ուժաստատ:
 Դեռ հիսուն տոկոսն է հասել ցանքսի պլանի:
 Գիտե՞ս այդ մասին ամեն մի կոլխոզնիկ ոսնչալար:
 Դեռ հիսուն տոկոսը: Այդ թիվ չի լուր չոր ու ցամաք,
 Գրված միմիայն հնգուրյա տեղեկադրում,
 Այլ նրանց առջև տարածված խոնավ հողամաս,
 Վոր ամեն վայրկյան չորանում ու սերմ է զոռում:
 Լսում ե կարծես հողի ձայնը խորին հողմունքով
 Դաշտավարական սեկցիայի նախագահ Մուրն:
 Յեվ անդուլ անհանգիստ անցնում է գութանից դու-
 թան,
 Կանչում, հորդողում է քչեն, յեղներին ուժ տան:

— Ուժ չի մնացել յեղները վրեն,
 Ուժ տալ չի լինի, ընկեր նախագահ:
 Ո՞ւր է, խոսք ամին տրակտոր բերեն,
 Առանց տրակտորի փոշինչ դուրս չի դա:
 — Եղպես միք խոսի, սխալ է, տղերք,
 Տրակտորն ուշացավ: Ել չի դա հիմա:
 Բայդ պետք է ցանենք: Քչեք, ուժ ավելք,
 Ամեն մի բույս կամ կյանք է կամ մահ:
 Ու խլում է մաճը Մուրն հողնած մաճկալից,
 Շարժում է հուժկու փնչոցով, յետանդի գալիս,
 Ոգում պտտվում են ուժով ճիպոտ, խարաղան,
 Շաշում են ուժգին ու դիպչում ուժաստատ յեղան:
 Տնքում են յեղները, պրկում մկանները նորից,
 Աչքերը ուռչում են, թոչում են ասես կոպերից:
 Նայում է Հովասն իր ձգված, վտիտ աչտոին:
 Մորթին չպայթի, դուրս չտա՞ւ՝ փոր է՝ աղիք:
 Իսկ Մուրն հարբած սև հողի խոստումով շոսյլ
 Ալիլի ուժով է բնկնում գութանի վրա:
 Գնում է գութանն ու հողն է շերտում թումբ առ
 թումբ,
 Գնում է գութանը կարծես Մուրնի սրտում:

Բայց խոփը թիփն գեմ առավ, ակոկավ նորից
 Ու հետ չպրտեց թափով՝ լարված յեղներին:
 — Կուլակն է տղեք, հույս ամեն հանենք քոքահան:—
 Կրկին շաչեցին ոգում ճիպոտ, խարաղան:

Աւ հորիք քնդն ահագին ճիպոտն ոլորեց,
 Թափով հարվածեց Հովասի յեղան վոսկորին:
 — Ո՞ւր է, — տնքաց Հովասն իր անխոս յեղան փոխարեն
 Ու ներքե թռավ բարկության կրակն աչքերին:—
 — Ծո թույլ տուր, թույլ տուր, ինչո՞ւ յես թակում:
 Աչառիս վրեն ըս զոռը դնաց:
 Դու հորդ յեղան մաժում ես կակուղ,
 Իմի՞նն ես քչում, սատանի ծնած:—
 Տարավ բերեց խարաղանը Հովաս քեռին
 Ու պինդ փաթաթեց Տիկոյի ակոբ ծնկներին:
 Պատանին ցավից կաղկանձեց:
 — Ամոթ է Հովաս...—
 Ձեն ավին գութանվորները սատակ վրդովված:

Յեվ մյուս գութանի մոտից Փչչալով հասավ
 Գալոն՝ կայծակն աչքերում, ձեռքին՝ խարաղան:
 — Ինչո՞ւ յես ծեծում տղիս, դավաճան,—
 Մոնչաց Գալոն ցուլ դոմեշի պես:—
 Կոխող ես բերել սատկած մի աչառ:
 Ու մի աչառով մեզ պիտի ուտե՞ս:
 Ինձ Գալուստ կասեն... Յես վորձ եմ... Տո, թո՛ղ...
 Հովասն ո՞վ է, վոր դիպչի իմ տղին:
 Ստոր մաքերով մտել է կոլխոզ,
 Վոր կոխվ դցի ու դործը չեղի՞...
 — Տո թույլ տուր, դրա զիմաղը պատեմ,—
 Գոռում է Հովասն ու բաց չեն թողնում,—
 Տո, ինքդ չե՞յի՞ր մաուզեր վրեղ,
 Դաշնակի սրով հավեր դողանում...
 Հիմա լավ է հա՞... Կոխող ես մտել,
 Կոխողում անտեր աչառ ես դտել,
 Վոր տղեդ թակի ու սատկացնի՞,
 Ախր թանդ է սա յերեխից դնից:

— Ամոթ է, Հովաս, ամոթ է, Գալո...
 — Յերկուսդ ել ակտիվ կոլխոզի անդամ...—
 Հանդիմանում են տղեք մոտ գալով:
 — Ձեղ չի վայելում կովել, իրար տալ...
 — Յեղը չատկեց, տղեն չմեռավ...
 — Ինչ էք գողտրում իրար հակառակ...
 — Յեթե վոր լսեն, դյուղում ի՞նչ կասեն...
 — Եսպե՞ս եր, ե՞ս եր միություն ու սեր...

Կեսոք եր արդեն: Յեվ ընկեր Մուրն հրամայեց
 Յեղներն արձակել ուղարկել ներքե ջրելու:
 Իսկ ձաչից հետո սեկցիայի ժողով դումարեց
 Կափող կողմերի հարցը տեղն ու տեղ քննելու:

Հովասն ու Գալոն նստեցին իրարից հեռու :
 Քամակ-քամակի ու մուսլ, թթված դեմքերով :
 Յեւ շրջանաձև, ծալալտոնիկ, բոլորը նստան :
 Վեր կացավ Մուքոն ու խոսեց խոհուն ու հասակ :
 — Ընկերներ, կոլխոզն եսլխոզով առաջ չի գնա :
 Մենք հիմի ել ի՞նչ յերեսով դուռ վերադառնանք :
 Փթում ե նետեղ սերմացուն ամբարում անշարժ ,
 Իսկ սրանք հին սանդ են ծեծում , հին կռիվն ու շառն :
 Ով ե մեղավոր ավելի : Յես կասեմ՝ Գալոն :
 Հովասը դիպավ Տիկոյին մի խարազանով :
 Հոր տեղն եր . ավելի մի անգամ : Իրավունք ունեի :
 Ե՛, Գալոն ինչու մեջ ընկավ : Պարզ ե , ընկերներ :
 Յերկուսին ել չենք ազատում արժանի պատժից .
 Հովասին — նկատողութուն , Գալոյին՝ շատ խիստ :

— Յես դեմ եմ , — առավ Ալեքսանն , — եզ վորոշումին .
 Իմ հերն եր եստեղ մեղավոր , այլ վոչ թե ամին :
 Պինդ խից աչառին Տիկոն , պետք չեր իհարկե :
 Բայց հերս ի՞նչ իրավունքով յերեսին թակեց :
 Կոլխոզի յեղն եր , կոլխոզն եր պատասխան տալիս
 Յերք եսքան դեռ կա իմ ու քոն — ել ի՞նչ սոցիալիզմ :
 Առաջարկս՝ իմ հորը շատ խիստ նկատողութուն ,
 Գալոնատին և նրա տղին — առայժմ ի ցույց :
 — «Ի ցույցը» դո՛ւ յես , — կատաղի մոնչաց Գալոն , —
 եզ ո՛ւմն ես եզպես ցույց տալի , լեզվիդ զոռ տալով :
 Ձաթանանց Բեյբութին՝ ես տեսել , վոր խլես կնոջ ,
 Կարծում ես կուլա՞կ եմ յես ել կամ կին փախցնո՞ղ...
 — Տո թույլ տուր , թույլ տուր , — վեր թռավ Հովասը
 տեղից , —

Տեսնո՞ւմ եք վոնց ե խալտառակ անպատվում տղիս : —
 Հակառակորդները կրկին իրար դեմ յեկան :
 Մի վարկյան նորից բռնկվեց վոխը պապական :
 Կարող եր կրկին կամ գլուխ , կամ թեմ կտարվել ,
 Կամ ինչպես տասնեկն թվին մեկի դին փռվել :
 Բայց տղերք ամուր բռնեցին ծեր աքլորներին
 Յեւ ուժով , ամոթանք տալով , տեղերը բերին :

Նորից նստեցին վրդովված Հովասն ու Գալոն
 Յետե-յետե իրարից հեռու , փնջալով :
 Բայց հանկարծ ուրիշ մի փնջոց լսեց եզ ժամին :
 Ու հեռվից նախահոտ բերեց սրընթաց քամին :
 Դադարեց աղմուկն : Այն կողմ նայեցին մի վարկյան :
 Ու թռավ մի խնթ տղաղակ . — Տրակտորն եկավ...
 Եոֆերն եր՝ Սոդոն , Գարսեանն ու ընկեր Կարոն :
 Գլխարկներն ու բախ վերցրին , կանչեցին «Բարով» :

— Ա , հազար բարով , — ձեն տվին բոլոր միասին
 Ու խորին , անհուն հարգանքով գլուխները բացին ,

Յեւ շրջապատված կոլխոզնիկներին բազմությամբ
 Տրակտորն առաջ շարժվեց՝ նախընթաց ճամփան :
 Հասավ ու կանգնեց կիսավարտ հերկի յեղերքին :
 Եուրջը խոնվան՝ նայելու կրկին ու կրկին :
 Նայելիս դիպան մեկ-մեկի Հովասն ու Գալոն ,
 Բայց ձեն չտվին , շուտ յեկան թաքուն ժպտալով :

— Նու , սկսում ենք , — մոնչաց չափերը խորխոս
 Ու ոտը բռնեց յերկաթե վոսկրոտ ձեռքերով :
 — Մաքրեցեք ճամբան , — հրամայեց նախադահ Մուքոն
 Ու գործի անցան տղեք խանդավառ աղմուկով :
 Ուժ տվին խմբով , փնջացին լարված , կատաղի ,
 Բոլի մեջ վրոված գութանը հանեցին տեղից :
 Տրակտորն ակոսում շարժվեց , հասավ եզ քոլին
 Խոփը խոր խրեց , հնդգաց ու փնջաց մոլի :
 — Քաշի հա , քաշի , մատուղի մատաղ տրակտոր , —
 Ու ձեն են տալիս , ուժ անում ձեռքով , ճիպտալով :

Յերկաթե յեղը մի բոպե դանդաղեց , անբաց ,
 Հզոր պճեղները խրեց փխրուն հողի մեջ :
 Լավեց մի խրթին հանդուն , Փչոց... ու հանկարծ
 Եուր տալով հողի մի լին շերտ — առաջ շարժվեց...
 — Ես ի՞նչ եր տղեք , — Ու տիրեց զարմանք ու սարսափ :
 Բոլի արմատի հետ արմատից ել հաստ մի սև ոճ
 Կիսված եր միջից և գլուխն ու սյուրը գատ-գատ
 Գալարվում եյին , թռչկոտում , չաչում ահավոր :
 Մի բոպե փախան խուճապով : Հետո յետ դարձան :
 Ջախջախեց Գալոն մահամերձ թունավոր սճին :

— Ձգուշ կաց , Գալո , — ձեն տվավ հեռվից Հովասավան
 Ընկեր կունենա , քեզանից վրեժ կլուծի :
 — Ընկեր կունենա՞... Ե՛, յես ել ունեմ ընկերներ...
 Այ , քեզպես , — պատասխան տվավ ժպտալով :
 — Նդպես ե՞ . սիրով մնացեք , ձեր հոգուն մեռնեմ , —
 Բացականչեց Մուքոն՝ մոտ դալով :

Արդեն յերեկո յեր : Արեւ թիկնել եր սարին :
 Հերկերը ներկել եր լույսի և հույսի մշուշով :
 Միայն մի ակոս ել , միայն մի ակոս ել վարի...
 Հերիք ե , կանգնիր , հոգնեցիր , տրակտոր քշող :
 Քչեր գեպի տուն , անցիր կամրջի մոտով ,
 Հասիր գեղամեջ , փնջալով գնա , ձեն հանի ,

Ասա վոր յեկար ու հասար, չթողիր ամոթով,
Թող ձենդ լսի թշնամին:

Ու յերբ բոլորած յերկաթե թանկագին հյուրին
Պատրաստվում էյին աղմուկով շաքիվել դեպի տուն,
— Ընկերներ, — ձեն տվավ Գայոն հուզմունքով խորին,
— Ընկերներ, մի խնդիրք ունեմ յես... Ներողութուն:
Եսոր յես ընդդեմ դնացի մեր դիպցեալինին:
Ընկերոջ սիրտը կտորեց փուչ բանի խաթեր:
Հովասն իմ մոտիկ հարեանն ու յեղբայրն ե հիմի,
Ալեքն իմ գավալն ե Տիրանից ել շատ առավել:
Սրանից հետո թե մեկ ել մի ծուռ բան ասեմ
Յերեսիս թքեք, ինձ կուրկտիվից վնդեք: —
Միայն ու միայն մի խնդիրք ունեմ... ես կուրի մասին
Թերթում մի դրի... եղ անտեր «ի ցույց»-ն ել ջնջեք:

ԳԼՈՒԽ XIV

ՀԱՂԹԱԿԱՆ ԱՐՅՈՒՆԸ

Տրակտորն աշխատեց մեկ որ: Նա ուրիշ տեղ դնաց:
Կուրկտիվին թողեց իր հոգնած յեղների հետ:
Բայց նրա հետքը նախշուն ճանապարհին մնաց,
Նրա յեռանդը հուժկու՝ մնաց սրտերի մեջ:
Յեվ չնայած, վոր Սողոն բոլոր ժողովներում
Աղմկում եր բողբոլում, թե չենք կարող ցանել,
Հովաս քեռու աշտուն ապացույց եր բերում
Յեվ առաջարկ եր անում սերմացուն բաժանել, —
Սակայն հաղթում էյին միշտ Գարսեանն ու Մուքոն:
Առավոտյան կուրկտիվն ելի դնում եր հանդ.
Աշխատում եր հրատապ հարվածային հողով
Ու հորովել եր յերգում Հովասն ելի սրտանց:

Յերբ վոր արեւը հոգնած թիկն տվեց սարին
Ու նարինջն քրտինքով ներկեց յերկինք և հերկ,
Յերբ վոր վերջին ակոսից գութանը դուրս բերին
Վորպես ծանր, տանջանլից հաղթանակի մի յերդ, —
Մուքոն նայեց դեպի յես ու հուզումով զգաց
Հողի յերկունք բեղուն, ճայթումը սերմերի
Կարծես վոչ թե արտը, այլ նրա սիրտն եր հերկված,
Նրա սրտում եր ցանված եղ սերմացուն լրիվ:
— Մնաց յերեք որվա դործ, յերեք որվա լարում, —
Բացականչեց Գարսեանն անմարելի խանդով: —

Չուր են Սողոն ու Սամոն սրտերը պղտորում
Ու ամեն ժամ լեղաճաք աղաղակում — «տրակտոր»:
Տրակտորը կամք ե բերում, տրակտորն ուժն ե հսկա,
Բայց վորպեսզի նա լինի, վոր գա՝ նա գալ տարի,
Հարկավոր ե մեղ լարում, հարկավոր ե մեղ կամք
Ու միացյալ աշխատանք չթի ու յեղների:

— Վոչ, ընկերներ, յես դեմ եմ, — հակառակեց Սողոն,
Նրանք ուզում են զոռով մեղ սովամահ անել:
Առաջարկում եմ կանչել կուրկտիվի ժողով,
Մնացած սերմն ուտելու համար բաժանել:
Քեռի Մուքոն գունատվեց: Նայեց ընկերներին:
Վո՞նց... բաժանե՞լ սերմացուն, սերմը տանել ջաղա՞ց...
Վոչ: Բողբոլում ե Մուքոն: Հողը մեղ չի ների:
Այդ հանցավոր մտքի դեմ նրա սիրտը դողաց:

Տիրեց քարե լուռություն: Յեվ զգում եր Սողոն,
Վոր կռվում ե ամեն մարդ ներքուստ ինքն իրա դեմ.
Հարկավոր ե մի հարված, մի վճռական բողբոլ:
Վոր կամքերը ջլատվեն, Սողոն հաղթանակե:
— Վոնց վոր ընկ. Ստալինն իր հողվածում գրեց,
Մենք ես տարի, ընկերներ, գլխապտույտ արինք:
Համատարածն եր, վոր մեղ ես որի հասցրեց,
Մեր դեմ լարեց բոլորին, բերեց եսքան չարիք:
Վոչ բլի՛ն եր մեղավոր սխալների համար,
Չեմ մեղադրում յես նույնպես չրջկուսակոմիտեյին,
Վոչ գյուղխորհուրդ, վոչ գործկոմ,
Վոչ ել գյուղում մի մարդ,
Այլ բոլորն եղ քաղաքի բրիգադներն էյին:
Հաղար տեսակ ճառ ասին, հաղար սուտ ու չիտակ,
Թղթի վրա գրեցին՝ եսքան պիտի ցանեք,
Մեղ բոլորիս գցեցին վարկի ու պարտքի տակ,
Տրակտոր ել չտվին, դե՛ հմի վո՞նց անենք:

— Զրպարտում ես, անամոթ, — աղաղակեց Սարոն,
Ավելի շուտ դու խոսիր քո մեղքերի մասին,
Ո՞ւր ես ուզում հասցնել եղ մութ ճանապարհով:
Բրիգադներին մի դցի, իզուր մի բամբասի:
— Իսկ դու, ընկեր Սարիբեկ, — պատասխանեց Սողոն,
Սովորել ես քեզ համար հանգիստ Յերեսնում:
Հիմի ել յես ես յեկել, գյուղխորհուրդ ես փոխում,
Վոր նախադահ ընտրվես... դու ի՞նչ ես հասկանում:
— Քեռին լավ ե հասկանում, — ձայնեց մի կոմյերիտ,
Կուսակցական դպրոցում զուր չի գլուխ մաշել:

Ճիշտ է ասում, դու խոսիր, պատմիր Քո մեղքերից,
Կարծում ես չե՞նք իմանում... չըջկոմին չե՞նք ասել:

Թույլ տուր, Թույլ տուր յես դրա կեղծ դիմակը
պատռեմ:—

Հովաս քեռին սկսեց մանրամասն պատմել:
—Տո, դու չե՞ս, վոր գիշերով հագ ես տանում անտառ,
Նամակներ ես ուղարկում Ձաթնանց բանդիտներին...
Սողոն սաստիկ զուռնավեց ու նայում է անթարթ,
Շարունակում է խոսել հուզված Հովաս քեռին:

Տիրեց քարե լուսթյուն: Յեվ Սողոյին թվաց,
վոր լուսթյունը խոսում, աղաղակում է գիշ:
Յեվ վորոնում եր Սողոն ճարպիկ մի դարձվածք,
վոր կրկին այդ չարագույժ լուսթյունը խզի:
Յեվ չնայած վոր վոմանք հողենել եյին սաստիկ,
եւ վոչ խոտ է մնացել, վոչ եւ ուտելու հաց,—
Բայց յերբ Սողոն է ասում, նրա առաջարկին
Սյուս չեն հավատում նախկին սովորությամբ:
Ձի պատահել, վոր Սողոն մի առաջարկ անի,
վերջի վերջո դուրս չգա մի խորամանկ թակարդ...
Վոչ. Սողոյի բերանով խոսում է թշնամին,
Իսկ խորհուրդը թշնամու չի լինի ողտակար:
«Յամել, ցանել մինչև վերջ, թեկուղ քարն եւ
ճաքի...»—

Սյուս վճիռն եր վորոճում յուրաքանչյուր ուղեղ:
Սողոն զգաց սարսափով, վոր վոտքերի տակից—
Հողը գնում է արագ և չի կարող ուղղել
Դեպի անդունդ սլացող իր կորուստի ճամբան:
Սողոն զգաց, վոր աշխարհն իր հին հունը չեղել,
Շուտ է յեկել արմատից մի դարավոր անտառ,
Ու փոխվել են մարդկանց պատիվն ու տեղերը:
Վո՞րն եր պատճառն այ տխուր, դառն փոփոխումի...
Սողոն զգաց, հասկանալով, վոր կոլեկտիվն եր այդ:
Նա սկզբից եր գզում (ու տատանվում եր միշտ),
վոր կոլխողը կճգմի, կխորտակի նրան:
Նա զգում եր բնագույն, վոր իր գիրքը զորեղ,
Կոլեկտիվը կխի, կտա Գարսեանին.
Դրա համար եր այդքան ճգնում գիշեր-ցերեկ:
վոր կոլեկտիվն իր գյուղի սահմաններից վանի:
Նա սովորել եր գյուղում մենակ ղեկավարել
վորպես «կարմիր» տանուտեր՝ հին թայֆային
հենված:

Ու Սանթրոսի տան գինին և ողին սպառել
Նախ բջիջի ու հեռա «Մայր աթոռի կենաց»:

Իսկ յերբ ընկավ կոլեկտիվ յեռ ու դեռ գյուղի,
Յերբ վոր տակին յերևաց պապենական թայֆան,—
«Ընկեր» Սողոն հասկացավ, զգաց դադարողի,
վոր հնավանդ կենցաղից նա չի կարող թարկ տալ:
Դրա համար բնագույն նա վորոչեց կովել
Ընդդեմ այդ նոր, ահավոր կորստարեր շարժան:
Բայց պարտվեց: Յեվ ահա նրա աստղը ծովել,
Դեպի անդունդ է սուրում անդարձ և անդուման...

— Յես իմ առածն ասացի... ինչ ուզում եք արեք...—
Նա հեռքն ուժով թափ տվեց ու հեռացավ արագ՝
Թողնելով իր յետևից լուսթյունը քարե
Ու սրտի մեջ տանելով իր վիշտը խայտառակ:

Մթնշաղն եր խտանում: Յեղներն արձակեցին:
Ո՞վ կարհի ոյս գիշեր... ո՞վ կմնա սարում...
Ձաթնանց Բեյրութի փախել ու դառել է բանդիտ,
Լծկաններ է փախցնում ու դեղեր է վառում:
Նա սպառնալիք է տվե, վոր իր բանդիտներով
Կը հարձակվի մի գիշեր Քարայամի վրա:
Ու իբրև թե Սողոյին նամակներ է գրում,
վոր սա գյուղից հեռանա, չխանդարի նրան...
Ու պատվում է գյուղում այդ մութ ասեկոսեն՝
Հետզհետե ավելի ու ավելի համառ.
Նամանավանդ վոր Սողոն տառածել է, խոսել,
Թե քաղաք է գնալու... բժշկվելու համար:
Յերկյուղայի յե սաստիկ սարում մնալ գիշերը...
Սյուս մասին են մտածում: Ձնայած չեն խոսում:
Գեռի Մուրոն ճակատին կնճիռներ է կիտել,
Բայց առաջարկ անելու չի պտտվում լեզուն:

— Յես կգնամ կմնամ գիշեր յեղների մոտ,
Առաջարկեց Ալեքսանն ու հրացանն առավ,
Ի՞նչ, սարսափ է տալիս մեղ մի կուլակի լակոտ:
Ու մենք պիտի տո՞ւն գնանք ցանքը չկատարած:
Հովաս քեռին կախ ընկավ վորդու հրացանից,
— Թույլ տուր, Թույլ տուր յես գնամ:— Բայց
չթողին նրան:

Նովրուզն իսկույն միացավ ընկեր Ալեքսանին
Ու յերկուսով միասին լծկանը սար տարան:

Մութ: Մութ: Անտառ: Ձիտահան համո հարսերի պես,
Ծառերը մութ փաթաթած՝ քարացել են վոտի
Մի վիթխարի, ահավոր, անհայտ կեսուրի դեմ,
վոր վորոճում է մտքում վարհուրելի վոճիր:

Սկսեցին արածել լծկանները սոված
Գիշերային անտառում, ստվերների ներքո:
Նովրուզի սիրտը խոնավ յերանությամբ դողաց
լծկանների լիաթոք փնչոցների յերգով:
Այդ կանաչը հյութավետ, այդ կենսարար հանգիստը,
Վոր վայելում են հիմա անասուններն ուժատ, —
Վաղ առավոտ կփոխվի լարված աշխատանքի,
Վաղ կհերկեն, կցանեն ավելի շատ:
Իսկ Ալեքսանն աչքերը թանձր մութին դաժած,
Ու հրացանը սեղմած վոսկրոտ ձեռքերով,
Իր ընկերոջ ականջին փսփսում է կամաց
կարկաչահոտ պատմությունն իր պայծառ սիրո:
Լեռնանում է Նովրուզի յերիտասարդ սրտում
Անպատմելի մի կարոտ, մի վիթխարի ծարավ:
Նա ել ուներ սիրային այրող մի պատմություն,
Բայց նա տխուր վերջացավ... Ասլուն տարան:
— Իսկ քո սիրածն, Ալեքսան, վերադարձավ կրկին,
Քեզ սպասում է հիմի... դուցե դեռ չի քնած...
Քո մասին ե մտածում թաշկինակը ձեռքին...
Յես յեղները կպահեմ, դու յե՛լ, տուն գնա:

— Վոչ, վոչ, Նովրուզ: Ձե՛մ գնա: Քեզ չեմ թողնի
մենակ,
Չարհուրելի անտառում Չաթնանց Բեյրութի դեմ:
Նա այս գիշեր կերեա: Նա հանգիստ չի մնա:
Նա վրեժ է վորոճում հիմա, դիտե՛մ...
Սուս... Դու չչուկ լսեցի՞ր... Յես լսեցի կարծես...
Ոչրտո՞ց եր, թե՞ չչուկ... մարդ կա տանձենու տակ...
Ե՛ր, դուրս արի մոտեցիր... ո՞վ կա այդտեղ.
Գատախանը վորոտաց — թրա՛խկ, թրա՛խկ,
թրա՛խկ...

— Արի, Լաչին, մոտ արի, ել մի մնա խոռով,
Արի փնտիղ համբուրի, ասա գնաս բարով...
Թեզուչ նանը մղկտում, լալիս է բարձրաձայն
Ու մոտենում է Լաչինն ինչպես քարե արձան:
Գյուլխորհրդի դրան մոտ կանաչ խոտի վրա
Դրված է նա, հերոսի արնաշաղախ դին:
Վերքը վողորկ ճակատին՝ վորպես կարմիր կրակ՝
Ավելի է բորբոքում հուզված ժողովրդին:

— Թույլ տուր, Թույլ տուր յես պարկեմ կանաչ
խոտերի մեջ, —
Թփրտում է Հովասափն ու չեն թողնում նրան:

Գլխի յարեն յետ սուրբ իմ գլխի մեջ դրե՛ք,
Թող իր արյունը թափվի ճանապարհի վրա:

Իսկ Արուսի յերեսին վիշտը ամպ է դրել:
Այդպես յերկինքն է մթնում արհավիրքից առաջ:
Վաչ միայն խոր վիշտ է այդ, այլ ահավոր վրեժ,
Աղաղակող լուսնուն, քանդակված թառանչ,
Մրմնջում է ինքնիրեն ներսում, անասելի,
— Վեր կաց, վեր կաց, Ալեքսան, դու չ ե՞ս լուռ
միթե...

Վեր կաց գրկեմ, համբուրեմ... Ժողով գնա ելի...
Քեզ հաստատել է ախար կուսկոմիտեն...

Ու թչում է տնետուն կայծակահար այդ լուրն,
Այդ ահավոր արյունը կարմիր առավոտի:
Հետզհետե հավաքվում ու կուտակվում են լուռ,
Գյուղն արթնացել գիշերով ու կանգնել է վոտի:
Ու վողբադին անեծքի, վայնասունի միջից՝
Հանկարծ հնչում է հուժկու ձայնը Գարսեանի.
— Այս արյունը, այս շոհը մենք նրանց չենք դիջե,
Ձի խուսափի վրեժից տնարդ թշնամին:
Չաթնանց Բեյրութն ես գիշեր իր անելիքն արաց,
Խից նա մեր շարքերից մեր լավ Ալեքսանին:
Բայց մենք յետ չենք նահանջի, մենք կդնանք առաջ,
Ձենք վախենա գնդակից ու չենք տատանվի:
Կամենում են արյունով ճանապարհը փակել,
Վոր մենք տնից դուրս չդանք, ցանքսը մնա կիսատ.
Վոր սովը մեզ կռացնի, կոլխողը խորտակեն,
Վոր ճիւղտի մեզ ելի կուլակի թաթը:
Հարվածում են նրանք մեզ աշխատանքի ժամին,
Կամենում են ջլատել մեր կամքը համառ.
Բայց, ընկերներ, դեպի հանդ մինչև մերձը պլանի
Ալեքսանի թանկագին հիշատակի համար:
Մինչև ցանքսը շափարտենք, չենք հեռանա արաից,
Այս է վրեժն արժանի, պատասխանը հատու: —
Տարերային ցատկով մոլորում են մարդիկ,
Յերիտասարդ զոհի դին նորից շրջադառում:

Շրջանային կենտրոնից յեկավ նվազախումբ
Ու կատարեց հերոսի հանգիստվոր թաղումն:
Իսկ Լաչինի աչքերից հոսեց աղի առուն
Ու մոլորվեց միտքի վայրի մացառներում:

Առավոտյան մութ լուսին Լաչինը
Դոմից յեղներն արձակեց ժլատ ու

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0243527

Քչեց դիպի կոյեկտիվ ու տիրութեամբ հայտնեց.
 — Ինձ եւ դրեք, ընկերներ, յեկա ձեզ ողնելու:
 Դաբնանացանն ավարտվեց: Վերջին հատիկն ընկավ:
 Թաղվեց խոնավ հողի տակ: Նա եւ մտավ շիրիմ:
 Վաղը կճայթի նա ալետեղ, կճլի հաղթական
 Բւ կյանք կտա իր մահով նոր հատկիներին:

Մի չարախ անց, յերեկո, Արուսն յեկավ Ժողով՝
 Վրեժի փայլն աչքերում ու դիմումը ծոցին.
 — Ճեռ ուղում եմ պայքարել... դրեք ինձ
 կոմսոմոլ... —
 Ու խանդավառ ծափերով նրան ընդունեցին:

Սողոմ քաղաք եր փախել: Նա քաղաքից չեկավ,
 Մինչև Չախնանց Ինչրութին ձերբակալեց Չեկան:
 Նա դուռ մտավ դիշերով, դադադողի, լոխն,
 Ամաչում եր հանդիպել ծանոթ ընկերներին:
 Այդ օր մինչև յերեկո նա դուրս չեկավ տանից:
 Ինչ հնարով նա իր կուստոմար վերադարձնի:
 Յերեկոյան, յերբ մի դառն ու չար նախադրացում
 Սրտի խորքում ճնշելով՝ միտք եր անում Սողոմ.
 Կամրջի մոտ չարագուժ կանչեց կատարածուն.
 — Նոր դուրսդուրհուրդ եմք ընտրում, Ժողով ե հե՛յ,
 Ժողով...

Վերջ